Maria Vagatova

A KIS TUNDRAI EMBER

LARUS

Maria Vagatova

A KIS TUNDRAI EMBER

Maria Vagatova

A KIS TUNDRAI EMBER

Versek és mesék

Fordította és szerkesztette
NAGY KATALIN

Larus Holding, Budapest, 1998

Megjelent: 1998 nyarán
Az elektronikus könyvtár számára 2015-ben készített, változatlan példány,
(Csak a gépelési és/vagy helyesírási és/vagy elírási hibákat javította a fordító.)

A fordítás alapja
Maria Vagatova: Aj Nyorum Hö – Маленький Тундровый Человек
(Стихат па моньсят – Стихи и сказки)
«СофтДизайн» – Тюмень,1996

A jegyzeteket magnóra mondta
SCHMIDT ÉVA

Az illusztrációt készítette
KUHTERIN A. SZ.

© Maria Vagatova
© Nagy Katalin

A kiadásért felel Nagy András
Nyomdai előkészítés a Marlett Kft. munkája
Felelős vezető Bekényi Tibor
Nyomdai kivitelezés a Váci Nyomda Kft. munkája
Felelős vezető: Sebestyén Viktória
ISBN 963 03 5007 6

TARTALOM

I. Én énekem, énekem

Aranygondolatok
Én, büszke nő
Apai nagyanyám éneke
Anyai szív
Hanti nő ha táncolni ment
Anne
Kislányom, kicsi lánykám!
Drága Petar, hites férjem
A hencegő
Jarasz
Hantijaim, földijeim
Hetta
Az utazó férfi
Örökké élnek
Dalom, dalom
Én, Szent *úrnő*
A vén hangyaboly
Tukjakang falui barátaim
A szívteleneknek
Halászok
Arany Lopasz
Anyósomnak

II. A kis tundrai ember

Hilü és a Fekete Szív Aki
A kis cipó
A Kis Mos Férfi és az unokaöcsike
Az asszony térdekalácsából lett Mos férfi
Bogyószem asszonyka
A Kis Tundrai Ember
Öt rege, öt mese

Jegyzetek
Szótár
Utószó

I.
Én énekem, énekem

Versek

I.
Én énekem, énekem

Versek

ARANYGONDOLATOK

Szívem a mindenség laka,
Jó erkölcsök bölcs otthona.
Ágakat hajt, mint egy fa
Csupa fény-hit lombsátora.
Ragyogok, mint arany nyírfa –
Rágondolni sem akarok
Mint ragadják halálkarmok
Szívemből szőtt szent birtokot.
Bennem hajtott világ lelke
Ágbogaddzék gyermekimbe'
Gyarapodjék hantik népe.

ÉN, BÜSZKE NŐ

Drága Anyácskámnak

Büszke vagyok, szép is vagyok!
Fekete bundácskám ragyog,
Fehér bunda rajtam ragyog.
Három szarvast, ím, elkapok,
Ezüstszőrük fénylik, ragyog.
Befogom három szarvasom,
Szép nyakukat cicomázom –
Senki sem fut fürgébb lábon!
Száguldva száll madárszánom –
Büszke vagyok, szép is vagyok!
Csilingeli csengők hangja,
Csikorogja szántalpacska!
Mint kisgyermek, csak kacagok,
Büszke vagyok, szép is vagyok!
Hangos rénnyáj haladtában,
Szálló szánok gyöngysorában
Elöl vágtatok vágtában
Tundra-hazám szabadában.
Büszke vagyok, szép is vagyok!
Élvezem a szabadságot.

APAI NAGYANYÁM ÉNEKE

Kedves Pastar falusi nagyanyámnak,
Vagatova Fedoszja Alekszejevának

Ablak mögött téli éjen
Szelek zúgnak szél-fészkükben.
Nagyanyó, mesélj, mint éltél.
– Dalom, kicsim, mint az Ob,
Bizony hosszan kanyarog.
Szívem télben tavaszt terem.
Kiskoromat hadd idézzem.
Víg csumunkat*[1] hogy szerettem,
Díszes varrást miként varrtam,
Énekeltem meg táncoltam,
Bőrt cserzettem, mókust fogtam.
Istenekhez imádkoztam,
Sorsot tudni így akartam.
Elszálltak a leány-évek.
Emlékszem, egy téli éjen
Összekötve kezem-lábam,
Elvittek férjem házába...
Arcomat, aranyom, *fátyol fedte*[2],
Ősi törvény így rendelte.
Tízszer varrtam *kéregbölcsőt*,
Sors akarta – csak egy élőt.
Hát így éltünk réges-régen.
Ó, boldog pillanat!
Hétköznap, ünnepnap
Lelkem csupa dalpatak.
Szívem csuda fiatal.

[1] A *-gal jelölt szavak, kifejezések jelentése hátul, a Szótárban olvasható.

[2] A dőlt betűvel jelölt szavak, kifejezések magyarázata hátul, a Jegyzetekben olvasható.

ANYAI SZÍV

Drága anyámnak, Vagatova Varvara Ivanovnának

Lombja honnan volna a fának?
Virágbimbók hogy fakadnának?
Ha gyökeret nem hajtott volna,
Ha Földben élet nem foganna?
A Nap fényszemével szeretget,
Aranysugarával melenget.
Világra gyerek hogy születne?
Ha nem foganna anya-szüle?
Anyai szív! Örök titok.
Melege napnál melegebb.
Vére fénynél veresebb.
Mihez hasonlítható?
Ha út – végtelen, széles!
Ha erő – Földön nem leled párját!
Ha érték – a Világon nincs drágább!
Ha becsület – rajta folt nem esett!
Anyai szív! Az élet maga.
Idő vagy munka nem fog rajta.
Benne lüktet megfogant magzata.
Itt nyílik ajtónk a fényes napra.
Anyai szív, Édesanyák szíve!
Mindannyiunk lelkiismerete!

HANTI NŐ HA TÁNCOLNI MENT

Jó emberek mind jövének,
Szemük táncba kapaszkodik,
Zúzmara-szívük olvadozik,
Szarvasvágtán száll az ének.
„Fiatal Kurinja, Kurinja,
Deszkapadlón – hej, de sima –
Serény kezek fürge tánca,
Fürge lábak serény tánca,
Tűz-asszonyka, perdülj már,
Szép úrnőcske fordulj hát!”
Ágas-bogas fenyőfácskát,
Kegyetlen szélvihar tépáz,
Himbálózik jobbra, balra,
Tekeredik minden ága.
Csavarodik úrnőnk tánca.
Fiatal fa erős szélben,
Hajlong úrnőnk tánc tüzében.
Keze – szárnyas madár két szárnya.
Felhők cirógatják.
Keze – úszó hal két uszonya.
Vizek marógatják.
Lába – erdei állat két talpa.
A földet tapossa, puhítja.
Vad táncot jár szelek ura –
Testét úrnőnk csavargatja.
Mint hóviharban hópelyhek
Ragyognak meg keringnek,
Úgy csillan fel asszonykéz,
Úgy villan fel asszonyláb.
Szarvasfutton fut az ének:
„*Magas tánc*unk régi,
*Alacsony tánc*unk ősi,
Dédapáink formálták,
Szent veretű csodás tánc.
Száll a lélek magasán...”
Eget-földet körülkarol
Hanti asszony, mikor táncol.
Jó emberek mind ott voltak,
Csontjaik csak olvadoztak:
Hanti nőt táncolni láttak.
Szívük melegséggel telve
Buzdít örök jótettekre.

ANNE

Anna Mitrofanova Konykova
manysi mesemondónak

Messziről futó,
Csordájától elbitangolt vad –
Ez nem én vagyok, Anne.
Messziről gyáván menekülő,
Apró zajtól megrettenő vad –
Én nem ezért születtem a Földre.
Emberek taposta ösvényeken,
Szarvaspaták koptatta ösvényeken,
Emberek taposta úton járok én.
E földtől messze nem kóboroltam.
Manysi földtől messzi nem jutottam.
Szívem, Anne, földembe ivódott.
Májam, Anne, földijeimnek ott,
Hol jártak s járnak, kiterítem.
Gondolataim gyökérágya –
Kondaföldi folyók vízmosása,
Kondaföldi ágak susogása.
Vércseppjeim sokasága –
Lakóházak tűzszikrája.
Díszes manysi baba alakjában –
Engem láthatnak, Anne, hiszen
Gyönggyel, dísszel teli életem.
Ezüsthajamban ezüstékek.
Ilyen vagyok, Anne. Ilyen szép.
Öregedő óriás szívem
Erősen, hangosan, csilingel.
Mint a kisgyermekek szíve.
Látásom meggyöngült már,
De szemem mindent meglát.
Mint a kisgyermekek szeme.
Szülőföld-mintás szőnyeget szövök
A manysik életének hét módja,
A manysi nép hét szelleme
Újraéled meséimben.
Gondolataim nemesek,
Énekeimben zengenek.
Nagy Anne,
Népem erkölcsei szerint élek,
Jó meséket mesélek, regélek.
Nagy Anne.

KISLÁNYOM, KICSI LÁNYKÁM!

Falunk nappal nap ragyogta,
Éjjel holdfény világolta.
Nekem rendelt napjaimat
Sorsom által itt múlattam.
Kislányom, kicsi lánykám!
Kezecskéd már fogni tudott,
Lábacskád már járni tudott.
Tudtál díszíteni, varrni,
Prémre, posztóra mintát róni.
Meleg fészket rakni, óvni.
Kislányom, kicsi lánykám!
Eddig így volt, így is lesz:
Párodat egyszer megleled,
Szívben, lélekben nemeset!
Kislányom, kicsi lánykám!
Hol éltek, Nap arca csillogjon.
Hol jártok, Hold arca ragyogjon.
Kislányom, kicsi lánykám!
Új házban új otthont találsz.
Ágyad, s hova fejed hajtod,
Nő nevetése sose sértse,
Férfi nevetése sose érje.
Kislányom, kicsi lánykám!
Nap tisztaságú arcodat,
Hold tisztaságú orcádat,
Házad népétől ne rejtsd el,
Be ne szennyezd örök szennyel.
Lelked gyalázat ne érje,
Tiszta maradj mindörökre.
Kislányom, kicsi lánykám!

DRÁGA PETAR, HITES FÉRJEM

Drága Petar, hites férjem,
Drága Petar, jó emberem,
Hogy feledném éveinket,
Együtt töltött életünket.
Ez itt fonott tünzjanod*,
Vertél vele bizony sokszor.
Hogy feledném a fájdalmat,
Miről tudni nem is akarsz.
Ne is ismerd ezért őket,
Fiaimat, gyermekimet.
Ne merészeld lányaimat
Lányaidnak szólítani.

Drága Petar, hites férjem,
Drága Petar, jó emberem,
Gyermekbölcsőt nem ringattál,
Bele puha szőrmét nem raktál,
Télen mohát sem szárogattál.
Pelyhes fészküket én raktam,
Szívmeleggel babusgattam.
Lám, erre emlékszik szívem,
Néha erről szól énekem.
Íme, Nagy Anyává lettem.
Felesleges szót nem szóltam.
Hazug mesét sose mondtam.

Drága Petar, hites férjem,
Drága Petar, jó emberem,
Mihez bátorságom még nem volt,
Most, ősz-öregen, ím, megvallom:
Árván botladoztam hiányodban:
Nap nélkül, Hold nélkül, Nélküled.
Öt fiunk van, öt leányunk.
Itt dalolnak énekemben.

Felesleges szót nem szóltam,
Hazugságot nem daloltam.
Jó urammal énekemben
Élek örök szövetségben.
Csumunk tízen melengetjük,
Család fészkét így őrizzük.

A HENCEGŐ

Mint *varjú*cska kár, kár,
Csőre is már nyál, nyál,
Feje forog jobbra-balra,
Szitkait meg szórja, szórja.

Elég a sok, hazugság,
Bár mások is belátnák,
Mint nyírkéreg zord fagyban
Annyit fecsegsz, kipukkansz.

A hazug szó sovány szarvas,
Repül a szánnal egész nap,
De ha egyszer elbukott,
Talpra sosem állítod!

JARASZ

Vadászösvényen megy Jarasz,
Halászcsónakon ül Jarasz,
Minden útját siker koronáz,
Szerencse-gyeplőt zaboláz.
Hantiul énekel Jarasz,
Oroszul dicséri sorsát.
Keze – halat fog, lányt karol.
Barna szemével udvarol.
Egyre csak azt fájlalom,
Nehéz hozzá eljutnom.
Nem, nem zavar a roppant táv!
Kényelmes helikopterrel...
De már nem kellek
Jarasz öcsémnek,
Szerencsések közt
a legszerencsésebbnek.

HANTIJAIM, FÖLDIJEIM

Nagy Anglumang faluba,
Nagy Anglumang hanti faluba
Ha megérkeznék,
Ha elérek én –
Ágas-bogas fa egyik ága.
Rokonaim, jó hantiim
Mind meglátogatom,
Mindegyikkel találkozom.
Szeretett nőnek való helyen
Én, nő ülök, üldögélek.
Kedves vendégnek járó helyen
Én, nő élek, éldegélek.
Földijeim, hanti népem
Dalommal dicsérem.
Aranypénzük, nagy vagyonuk nincs,
De erdei vadak, madarak nyomát
Becsukott szemmel is megtalálják.
Könnyedén kanyargó utakon haladva
Halakat tápláló vizeket körbejárva
Bukkannak bőséges zsákmányra.
Földijeim,
Hanti népem,
Mennyi szépség fenn az égen!
Egybefénylő csillogásuk – szívükben ragyog.
Mennyi szép dísz lenn a földön!
Egyesülő fényességük – lelkükben csillog.
Nagy Anglumang faluban
Jó hantiim élnek.
Nagy Anglumang faluban
Földijeim laknak.
Kiket keresve kutattam –
Rokonokat, jó hantikat megtaláltam.
Melegségük, nemes lelkük most is érzem.
Mélyben gyökeredző ágas-bogas fám
Íme, megleltem,
Rokonságom, hanti népem
Ily drága nékem.

HETTA

Hetta folyó folyásánál tundra-hazám,
Hetta folyó folyásánál tundra-bölcsőm,
Vize, földje mind hozzám nőtt.
Ott hozott világra anyám.
Ott legelészett szarvasnyáj,
Megannyi dísz – paták nyoma,
Szántalpak rajzolta minta.
Ritkán nőtt fákon minden gally
Ágas-bogas szarvasszarv –
Itt minden szívem táplálója.
Földem, folyóm hogy feledném,
Nélkülük hogyan élhetnék!
Nagylánnyá is itt serdültem,
Kisfiamat ide szültem.
Anyám örökül hagyta:
Földjeink szeressem, óvjam,
Apám megparancsolta:
Vizeinket oltalmazzam.
A tundra élő földtakaró:
Van szeme, szíve, vére, virága,
Lélegzik, lüktet, erőt fakaszt.
Hetta folyó folyásánál tundra-hazám,
Hetta folyó folyásánál tundra-bölcsőm,
Itt hozott világra édesanyám.

AZ UTAZÓ FÉRFI

Édesapámnak, Kuzma Nyikolajevics Vagatovnak

A fogatba
három szép szarvas van befogva.
A tizenhat lábú szán –
Szépen fonott vesszőszék.
Rajta utazik egy ember.
Száll a szán sebesen,
Futnak a szarvasok még szebben.
Ilyen szépen jár és él a férfi.
Kicsi üstnagyságú csengő
Csilingel a szarvasok nyakában.
Kicsi üstnagyságú csengő
hangja kíséri az utazót.
A férfi – gyorslábú vezérbika.
Arcán fekete díszek: bajusza,
Szakálla – vörösfenyő törzsén nőtt moha...
Most útja véget ért.
Sapkája – fatönkön fehérlő hóbucka.
Szakálla, bajusza –
Havas fatörzsön nőtt moha.
Ilyenné lett a férfi
Az életút végére.
A fogatba
három szép szarvas van befogva.
A tizenhat lábú szán –
Szépen fonott vesszőszék.
Rajta ül az Ember.
Ezzel járja útját.
Szépen szállnak a szarvasok.
Szépen utazott a férfi.
Szépen élt.
És ilyen szépen ment el...

ÖRÖKKÉ ÉLNEK

Hánykolódtam...
Testem lángolt
  hideg rázott –
Megtörtént a baj...
Kezem
  erejét vesztette,
Homlokom
  hideg verejték gyöngyözte.
Gyanta-fekete hajamba'
Tovatűnő évek nyoma –
Ősz-fehér szálak fonata.
Úgy tűnt,
Ódon fekete fátyolarc
Fényes Napot
  eltakart...
Orvos-barátot
  feledtem,
Ágyamhoz hívtam
  a férjem.
Ő, mint akkor,
Belenézett szemembe,
Forró homlokom
  megérintette...
S lám, minden látó
Láthatja:
  mosolyom
Csak neki ragyog.
Minden fájdalmat feledtem:
„Kisbabámat
  neki szültem..."
Csodálkozom magam is,
elképed az orvos is:
Erőt honnan merített
Hogy ágyából másnapra
Felkelt ez az asszonyka?!
Eltűnődöm; de hisz ez
Másokkal is megesett...
Mint anasz* jeges havon,
Röppen könnyen
  gondolatom.
Mind életre kelnek,
Kik előttem a földön éltek...
...Hazájáért háborúzott a hős,
Láng mardosta, füst fojtogatta,
Mocsár nyelte. Meghalt. Megfagyott.
Mégis él a győztes vitéz.

Az ellenség csodálkozik:
  harcos erő mint növekszik,
  talán tűztől növekedik?!
Ellenség, te szívtelen,
  nem érted meg sohasem,
Ősi örök törvényeink.
Hogy számunkra szent a Haza,
Mint Vut Imi, a hanti nép
  szent Istenasszonya.
Ellenség, te lelketlen,
  nem érted meg sohasem
A hőst, kit két szív éltetett:
Kiben férfi
  és nő szíve lüktetett:
Menyasszonyé, feleségé,
Töpörödött anyácskáé,
Ki a hőst világra szülte.
És aki odaveszett,
Gyászolta gyerek, özvegy.
Élők könnyéből virágok nőttek,
Halottakból jó szellemek lettek.
S ím,
  nyugszanak
    súlyos földtakaró alatt.
Sárga falevél-könnyek
sírjaikra leperegnek.
Sírnak a virágok, a füvek,
Hervadt, hulló sziromlevelek.
Gyászzenében zokog hazám.
Nézem az örökmécsest, nézem,
A piszkarevi temetőben.
Mélyből tör elő a láng,
Füst magasba mégsem száll.
Lobognak ott lélek-lángok –
Az örök halhatatlanok!
Szívünk sebe friss marad.
Minden házban, szent hazában
Szent emlékük
Szentül őrizzük,
  férjekét,
    fiakét,
      apákét...
...Remegő kezű hanti anyóka
Főtt ételt visz szent sarokba:
„Hősök lelkét védelmezze!”
Élnek ők jó szellemekké válva
Miden hanti otthonában.

És él,
Föld tüze míg
ki nem huny.
Minden emberi élet
Földben fogant gyökér-lélek.
Tiszteljük is jó szellemünk,
Bánat helyett erősségünk.
„Kivezet minket a bajból!” –
Tanítgatta nagyapó.
Köszönöm neked,
Bölcs öregapó!
Minden emberi élet
Földben fogant gyökér-lélek.
Eleven tűz lobog
szívünkben,
Örök világosság ragyog
lelkünkben.

DALOM, DALOM

Dalom, dalom, hej!
Regém, regém, haj!
Dalom szárnyalj!
Regém repülj!
Szárnyas vad el ne érjen,
Lábas vad utol ne érjen...
Futó szarvas hosszú szökkenésével
Szárnyaljon dalom, regém!
Sebesen futó szarvas futásával
Repüljön regém, dalom!
Kivágott fa, levágott ág –
Nem én vagyok.
Agancsát hullajtott szarvas –
Nem így élek.
Ágas-bogas, agancs-díszes szarvas –
Az vagyok.
Ágas-bogas, levél-díszes fa –
Így élek.
Nagy Földanya, szabad térség,
Szívem őrzi, éltem védi.
Ez az én mesés házam,
Ahol őseim éltek,
Ez az én csodás hazám.
Ahol hanti népem él.
Gondolatom hazaszáll.
Szárnyas szívem odaszáll.
Dalom, dalom, hej!
Regém, regém, haj!
Dalom szárnyalj!
Regém repülj!
Szárnyas vad el ne érjen,
Lábas vad utol ne érjen!
Futó szarvas hosszú futásával
Szárnyaljon dalom,
Sebesen szökkenő szarvas szökkenésével
Repüljön regém.

ÉN, SZENT *ÚRNŐ*

Szellemhős uralta földön,
Napsugaras drága földön
Én, Szent *úrnő* – felnőttem,
Én, Szent úrnő – itt élek.
Házamból ha kilépek
Magamra öltött bundám
Díszes széle messze látszik,
Szép mintája ékeskedik.
Fejemre kötött kendőm,
Minden dísze, összes rojtja
Ringatódzik ide-oda.
Lengő kendőm, rengő bundám
Messzi földön megcsodálják.
Földünk hét sarkán, táján
Szemem körülhordozom.
Vizeink hét dallamát
Fülemmel, ím, kifogom.
Én, Szent Úrnő –
Így járok, éldegélek.
Én, Szent Úrnő –
Így járdogálok, élek.
Sarkos házamba térten
Üldögélek székemben,
Haluszonyú kezemmel,
Madárszárnyú kezemmel,
Én – Szent Úrnő
Mintákat karcolgatok,
Díszeket varrogatok.
Én – Szent Úrnő
Amit lehet, feldíszítek,
Mit tudok, megszépítek.
Jószívű sok emberemről,
Aranyeszű sok hantimról
Regélek énekeimben.
Énekelek regéimben.
Én – Szent Úrnő
Ekképp énekelgetek,
Akképpen dalolgatok.
Szellemhős uralta földön,
Napsugaras drága földön,
Én Szent Úrnő – felnőttem.
Én Szent Úrnő – itt élek.

A VÉN HANGYABOLY

Régi, elhagyott hangyaboly –
Lakatlan ősrégi jurta*.
Bedőlt tetejű hangyaboly –
Beomlott fedelű otthon.
Egy hangya sincs a közelben,
Járataik – élő idegpályák –
Az üres bolyt körbefonják.
Lelki szemeim előtt futnak
mohával, fűvel benőtt utak.
Erre jártak a jurtához,
az erdőkbe, a folyókhoz
A vadászok és halászok.
Mennyi tűlevél, mennyi gyanta,
Mind-mind a hangyák hordták oda!
Hányszor indult gyűjtőútra,
Szorgos had apraja-nagyja,
Hogy erőlködött, dolgozott,
Míg felépült a hangyaboly!
Őseim munkáját látom,
Erejüket megcsodálom,
Egész élet van a házban...
Tűlevél, falevél, kéreg, gyanta...
Gazdátlanul enyésznek, rohadnak.
Kedvem is elromlott bizony,
Megrövidült gondolatom,
Mintha meghalt volna egy közeli rokon.
Ősrégi hangyaboly, elhagyott jurta,
Falevél, tűlevél, kéreg, gyanta –
Hantik használta ősi dolgok.
Szívem fáj, bánkódik miattok.
Ott víg gyereksereg játszott hajdan –
Árulkodott az erdei visszhang.
Itt egy fenyő. Erős, vastag ágán
Átdobott kötélen kicsik, nagyok
hintáztak; most magában hintázgat.
Mindezek szívemből jövő véres
Fonalakká, erekké lettek.
...Emitt öreg hantik szorgoskodtak,
Fejszét, kést ügyesen forgattak,
Fafaragók keze alatt
Hasznos tárgyak formálódtak.
Megismerem e helyeket:
hol forgácsok feketednek.
Itt készültek az evezők,
a csónakok és a varsák.

Gyökérfonalakkal varrtak
lerjingalt*, tujszt*, korjanyekot*.
Távol vörösfenyő talpas,
Huszonhat lábú szán repül,
Szárnyal a menyasszonyi szán
Darumadár – szállva száll, száll...
Sehol senki, magam vagyok
Öreg, elhagyott hangyaboly,
Szemem meg miért is látott?
Talán mert hasonlít sorsod
Elhagyott ősi falvaimhoz?
Szívem elszomorodott,
Sorsod vérembe ivódott.
Igaz, öröm is ért, sok,
Örülni mégsem tudok,
Te, öreg, árva hangyaboly!
Fáj a múlt, a sok-sok emlék,
Amit bennem felidéztél,
Vén hangyaboly – üres jurta!
Könnypatakkal búcsúzom.
Könnyeim – kis vércseppek,
Beivódnak földedbe.

TUKJAKANG FALUI BARÁTAIM

Tukjakang falu irányába
Amint mentem, mendegéltem,
Szánocskám ülőkéjéről,
Ahol ültem, ücsörögtem,
Utamon haladva szépen,
Földecskémben gyönyörködtem.
Magas, közeli dombokon
Óriás fák ékeskedtek,
Nyakláncnak is beillettek.
Erdőt termő drága földem
Két szememmel átöleltem.
Kerek tavacskák gyöngysora,
Tógyöngyöcskék kék sora
Láncolódott egymásba.
Földön termett drága kincsem
Szívvel karoltam, öleltem.
Folyók körbe kanyarognak,
Vizek íveket rajzolnak.
Mily szépek a vízi díszek!
E széles vizekben laknak,
Folyók útján úszkálgatnak,
Köröznek az ikrás halak.
E széles vizeken csónakkal,
E keskeny utakon szánnal
Eveztek, szálltak a hantik...
Szívem még érzi nyomaik.
Tukjakang faluba beértem,
Mikor szánomról földre léptem,
Emberek jöttek velem szembe.
Kikkel sohasem találkoztam,
Hanti arcukat sose láttam.
Meséltek nekem vadakról,
Madarakról, barátokról,
Beszéltünk életről, halálról.
Szárnyas madár díszeikkel,
Lábas vad forma ékükkel
Szívemet megszépítették.
Erdők, vizek vadjaihoz
Hasonló ékítményükkel
Szívemet körülrajzolták.
Tukjakang falu hanti népe
Szívemet rabul ejtette.
Tukjakang falu minden népe
Lelkemet, ím, rabul ejtette.

A SZÍVTELENEKNEK

Nektek nincsen szívetek.
Vértelenek ereitek?
Mondogatom szakadatlan
Rontó földi sátánoknak.
Az életet szeretnetek? –
Ugyan már!
Lerí rólatok a gonoszság.
Mint barmok,
Minden mezőt letapostok.
Porba hull mocskos pofátok,
Lassan fog rajtatok átok.
Gonosz ördög cimborátok,
Ugyan mit szállít vénátok?
Nem láttok ti napragyogást,
Éjszakánként csillag-gyertyát?
Utószor szólok hozzátok:
Nincs a Földön maradástok.
Hordjátok el sátorfátok!

HALÁSZOK

A hantik jó korán keltek,
Napfelkeltét megelőztek –
Nyáron éjjelt sem ismertek.
Az Ob, álmosan nyújtózva
Csordogált be hálójukba.
Fényes vízhullám ragyogott,
Halászháló ringatózott.
Hulltak bele obi díszek:
Tokhalak és lazacnépek.
Vízen úszó hordalékfa –
Vonszolódott csuka, nyelma.
Amott a sárga vízipók –
Kecsege sem kerül hálót.
Hantik keze bírja végig,
Hálóhúzás végeztéig.
Lasszó köröz körök mentén –
Homokparton már a kötél.
Megeredt a nyári zápor,
Teljesült hát kívánságok.
Érzi szívük – újra – ám:
Közeleg a bő zsákmány.
Mind elhagyták már a partot.
Könnyen sóhajtott fel az Ob.
A fákon a levelek
Arany Napnak intettek.

ARANY LOPASZ
(MESE)

A Földnek ebben a zegében,
A Földnek abban a zugában,
Éldegélt egyszer *Jelum* Nengi,
Úgy hallám, asszony volt, jó hanti.
Hét fiút nevelt fel a fényes napnak –
Hét magas vörösfenyőt.
Hét karcsú sudárfenyőt.
Nem kelt náluk korábban
Madár, vad mostanában.
Folyós oldalt megkerülnek,
Erdős oldalt megkerülnek.
Elvágják gonosz vad torkát,
El a vadrénbika *lábát.*
Csak *Ratpar-hö* – a legkisebb fiú,
Csak *Hüspar-hö* – az utolsó fiú,
Ül meleg hamuba dugott lábbal,
És mirceg-morcog egyfolytában.
Vagy nincs ki minden kereke,
Vagy naplopónak születe.

Női fekvőpadka szélén,
Női ülőpadka látható végén
Jelum Nengi ült, üldögélt,
És hansit* varrt az Égi Nő.

Talán beesteledett?!
Vajon besötétedett?!
Kiment a házból Jelum Nengi,
Kilépdelt házából Jelum Nengi.
Kezét-lábát kinyújtotta.
Vajon mi történhetett?
Várost elpusztító vész tört ki?
Falut elpusztító kór támadt?

Este nappali fény ragyog, lám,
Égig érő vörösfenyő csúcsán
Aranyfény – Arany Lopasz – csillog,
Lenn a Földön mindent beragyog.
Jelum Nengi fölmászott érte,
Arany Lopasz lekerült a földre.

Amikor véget ért a nap,
Amikor eltelt a fényes nap,
Jelum Nengi fiai megjöttek.
Övük gazdag zsákmánnyal teli:
Halak, vadak húsa nehezíti,
Háti terhüket így cipelik.

Tavaktól, szorokból* tértek haza,
Fenyvesekből mentenek így haza.
Szemük Arany Lopaszt ím, meglátta.

Vörösfenyő magas fivérek,
Sudárfenyő karcsú testvérek
Szülőanyjuk körülállták:
Kié legyen Arany Lopasz –
A Csodalényen vitatkoztak.

Fészeklakó fiókáknak
Jelum Nengi ezt mondotta:
„Rosszat nekem ne akarjatok,
Szóval ne sebezzétek magatok.
Nos, azé lesz a Csodalény,
Ki csodát művel, bölcsen él,
Ki az úton jó tettekkel
Segít sok-sok emberen.
Arany Lopasz azé lesz.”

– Ha úton leszünk, vándorolunk,
És ellenség ütne rajtunk,
Hát megsimítom hajamat –
Olyan sűrű erdő kerekedik,
Melyen szem áthatolni nem bír,
Melyen fül áthatolni sem bír.
Fejszés, késes ellenséget
Itt éri utol a végzet.
Anyám, add nekem Arany Lopaszt! –
Ekképp szólott a legidősebb testvér.

– És ha utunkat folytatjuk,
Ha utunk még tovább halad,
S megint ellenség üt rajtunk,
Jobbra fújok, balra fújok –
Íjak, nyilak sereglenek,
Megölik az ellenséget.
Anyám, add nekem Arany Lopaszt! –
Ekképp szólott a következő testvér.

– Az út folytatódik tovább.
Vezet az út minket odább.
Hantik útját régtől fogva
Forró tengervíz választja,
Utunk most ez hátráltatja.
Csoda-csónakot faragok,
Előre azon haladok.
Anyám, add nekem Arany Lopaszt! –
Ekképp szólott a harmadik fiú.

– Utunkat tovább folytatjuk,
Dolgunkat tovább csináljuk.
Öt százseny* magas házat építek,
Hat százseny széles házat építek.
Anyám, add nekem Arany Lopaszt!
Ekképp szólott a negyedik fiú.

– Az út folytatódik.
Az út halad tovább.
Ha hantik halban szűkölködnek,
Ha lisztet rég nem őrölhettek,
Akkor gazdag asztalt terítek,
Ételt-italt elibük teszek.
Anyám, add nekem Arany Lopaszt! –
Ekképp szólott az ötödik fiú.

– Az út nem ér véget,
Az út folytatódik.
Ha sötétség borul a hantikra,
Fülük meg semmit sem hallana,
Meggyújtom a csillagcsordát,
Köszönt rájuk világosság.
Anyám, add nekem Arany Lopaszt! –
Így szólott hatodik fia.

– Hát te, Ratpar-hö, legkisebb fiam,
Hej, te, Hüspar-hö kedves fiacskám,
Megszálltak-e szárnyas gondolatok,
Társaid hogy s mint támogatod?

– Hét zuga van a mi Földünknek.
Az emberek hétféleképp élnek.
Tán valamikor a hét égtájt
Minden ember él majd egyformán,
Egy gondolat vezérli őket,
Hiszen egy Nap ragyog le ránk,
Egy vizet iszunk,
Egy levegőt szívunk.
Arany Lopasz melegére
Sok embernek van szüksége,
Vigyük vissza a helyére,
Vörösfenyő tetejére.
Hadd ragyogjon fent az égen,
Fényesítsen, melegítsen
Az egész Földkerekségen,
Szívet, lelket egyesítsen.

Jelum Nengi e szót hallva
Gyermekihez imígy fordula:
– Sok bölcset, csodát szólott szátok,
Adjátok másnak is jóságtok:

Szegény, meggyötört hanti népünk
Lássa, érezze: jobban élünk.

Utatokon tovább jártok,
Arany Lopaszt ne bántsátok,
A Csodalény aranyfénye
Ragyogjon le hanti népre!

Susognak a csodaszárnyak
A fiókák tovaszálltak,
Sokat mentek vagy keveset,
Nem tudom.

Csak azt tudom, hogy
Életem mesebeli álom.
Földem őrzi a nap melegét,
Élnek itt emberek, sokfélék.
A hét testvér hét csodája –
Valóság.
Ellenség nemcsak mesében él,
Pofájuk – láthatod – tátva még,
Vágynak véres lakomára rég.
Nem félünk falánk férgektül már.
Szüvasz – mesés szárnyas madár –
Tüzes nyílként éberen száll:
Bárki csillagához felér.
Tudja minden ellenség.

Forró óceán vizein,
Fagyos óceán vizein
Tüzes csónakok siklanak.
Ez is az élet csodája.
Ratpar-hőt és testvéreit,
Hüspar-hőt és édesanyját
Hanti földön gyakran látom.
Hét csodájuk, bölcsességük
Az életben megcsodálom.
Mesebeli vörösfenyőn –
A Földön
Arany Lopasz nekünk ragyog.
Igazat szólott Ratpar-hö,
Igazat mondott Hüspar-hö:
Fénye mindenkit megfényesít,
Melege mindenkit melegít.
Lénye mindenkit összebékít.
Az én mesém itt véget ért.
De meglehet, hogy valaki
Jelum Nengiék meséjét
Egyszer tovább regéli.

ANYÓSOMNAK

Sosem láttalak, de tudom,
Mostoha volt hozzád a sors,
Az élet meggyötört sokszor.
Az örömöt nem ismerted.
Örökre itt hagytál minket.
Köszönöm neked fiadat,
Egyetlen esküdt uramat
Anyósom, férjem jó anyja.
Elsőszülött gyermekének
Örülhet így édesanya –
Osztozz velem örömömben.
Nincs nála jobb és erősebb,
Igaz férfi fiad, férjem.
Cselekedetei nyomán
Terem öröm és boldogság.
Oroszoknak jó barátja,
Hantiknak meg jó testvére.
Még egy szót engedjél szólnom:
Van egy kicsi lányom
        Tánya –
Ő az én kis virágszálam.
Szíved, tüzed, otthonod
fonala, szikrája, fénye
Ragyog unokád szemébe'.
Nyugodj békében!
Drága Anyaföld,
Fogadd magadba,
Ezt a Szent Asszonyt,
Férjem jó anyját.

II.
A kis tundrai ember

II.
A kis tundrai ember

HILÜ ÉS A FEKETE SZÍV AKI

Hét halom találkozásánál, hét folyam találkozásánál élt, éldegélt Hilü a nagymamájával, akit Imának hívtak. Ők voltak a legjóságosabb, legbecsületesebb emberek, ezért a földek és a vizek bőséggel osztogatták nekik áldásaikat, Nap fényesítette napjaikat, Hold világolta éjszakáikat, emberi gonoszság nem lakozott szívükben.

Ima nagyon büszke volt kis unokájára. Hilü okos volt, ügyes és bátor. Egy nap sem telt el úgy, hogy otthon ücsörgött volna – rendszeresen ellenőrizte a csapdákat. Esett-e bele vad, fogott-e halat, nem tudjuk, de azt a helyet, ahol nagy, zsíros májú menyhalat, százseny* hosszúságút fogott, Hét Halom, Hét Folyam minden lakója ismerte. Ha valakit elhagyott a szerencse az úton, ha kiürült az éléskamra, és nem volt mit főzni, akkor Ima és Hilü nem fukarkodott a segítséggel. Mindenki úgy tartotta, hogy jó lelkükért cserében ajándékozta meg őket a Föld ezzel a halfogó hellyel.

Így éltek, hogy sokáig-e, nem tudjuk.

Halljátok hát, hőseinkkel, hogy s mint történt. Hilü odament a nyelmafogó varsához, s nem akart hinni a szemének, alig bírta elhessegetni baljós gondolatait: valaki épphogy körbejárta a varsát, és az összes halat elvitte. Áll Hilü földbe gyökerezett lábbal, hol hideg szél sziszegi neki, hol meleg szél susogja neki: „Bizony, nem tévedsz. Rossz ember járt erre, ellenőrizte a csapdát, és elvitte az egész zsákmányt.”

Hét Halom, Hét Folyam lakói még soha nem hallottak ilyenről, sosem láttak ilyet.

Törte, törte a fejét Hilü, hogy is csíphetné el a nyavalyás tolvajt, hogy büntethetné meg. A fiú szívéből hiányzott mindaz a rossz, ami idecsábította ezt a gonosztevőt, aki nem átallotta más csapdáját háborgatni. Arca fakó nyírkéreg, szíve odvas fa. Hazament Imához. Nem szólt egy szót sem, lefeküdt hálópadkájára a ház elülső szegletében. Gondolatai nem hagyták nyugodni. Reggel, alighogy kivilágosodott, megint útra kelt.

Sokat ment, vagy keveset, odaért a nyelmacsapdához. Hát megint megelőzte őt az semmirekellő, ellenőrizte a varsát, s elvitte az összes halat. Hilü ott állt üres vesszőkosárral és üres övvel. „Egy fejbe kevés bölcsesség fér: tanácsot kell kérni Imától.” – gondolta a fiú, és hazaindult.

– Ima, te öreg és bölcs vagy, áruld el, ki szeghette meg ősi törvényeinket, Hét Halom, Hét Folyam törvényeit? Ki bátorkodik rozsomákként lopakodni, ki meri más zsákmányát elorozni?

– Honnan is tudhatnám? Hisz nem hagyta ott a kezét a tolvaj. De, meglásd, a lelketlen gonosztevőnek nem bocsátanak meg sem a vizek, sem az erdők, nem könyörülnek meg rajta az emberek – mondta a bölcs öregasszony.

– Ne aggódj! Ha nappal nem tudjuk elcsípni a gonosztevőt, majd segítenek nekünk éjjel a csillagok és a hold, hisz ők mindent látnak égi magasukból. Te pedig rejtőzz el a csapda mellett, és őrizd, vigyázd egy darabig! – javasolta Ima.

Így is tett Hilü. Alighogy leszállt az est, elment a csapdához. A bokrok biztonságosan elrejtették a gonosz ember elől. Eltelt az éjszaka, közeledett a reggel. Egyszer csak szántalpak csikorgását hallja Hilü, hallgatózni kezd, teljes erővel figyel és fülel, mert, látni, hallani akarja a lopakodót. A Hold ragyogóbban világol, a csillagok csillogóban csillognak most, hogy segítsenek a fiú szemének.

Hilü még a bokorban ülve felismerte a tolvajt. Aki volt, Hét Halom és Hét Folyam egyik lakója. Fekete szív szorult beléje: a bajba jutottnak nem nyújtott segítő kezet. Hideg volt a szíve: senkit sem hívott a tűzhöz felmelegedni. Mindenki tudta ezt róla.

– Ivlap-aszlap!* – kiáltott fel Hilü. – Nem szégyelled magad, Aki, idegen csapdát háborgatsz? Látod, mire vett rá téged az a gonosz fekete szív!

Akinek keze-lába megremegett, faágacskák vacognak így erős szélben. Arca fekete lett, mint az éjszaka. Hilü hétszer hajította őt a levegőbe, Aki hétszer huppant a földre, majd nem is emberi hangon úgy mormogta, ahogy fekete szíve parancsolta:

– Ez az én csapdám, és nem a tiéd!

Aki mindenre képes, tudta ezt jól Hilü, de ezekre a szavakra mégsem számított.

– Ez az én csapdám, tudja ezt Hét Halom, Hét Folyam minden lakója, tudja Ég és Föld. Hogy pergethetett ilyen hazugságot a nyelved? – kelt ki magából Hilü.

– Mit nekem Hét Halom, Hét Folyam népe? Torum isten tudja... – sziszegte becsukott szemmel Fekete Szív Aki.

– Hát jó. Hívd a te Torumodat, majd ő megmondja az igazat.

Ahogy eltervezték, úgy is tettek. A megbeszélt órában, a megadott napon megérkezett Fekete Szív Aki egy fa bálványistennel. Hilü is gondoskodott védelemről: megkérte bölcs nagymamáját, Imát, hogy üljön szánra. Előtte persze ráaggatta különféle gyöngyeit, díszeit, kendőit, ruháit – úgy felcicomázta, mint egy bálványt. Rá sem lehetett ismerni nagyanyóra...

„Maga Vut-Imi* istennő tisztelt meg a vitában.” – gondolta a gyáva Aki, amikor megpillantotta a „hamis babát”.

Hilü úgy támasztotta Ima szánját a dombhoz, hogy az majdnem legurult. Aki egy fához állította fabálványát.

– Na, gyere, Aki, döntsük csak el, kié is a nyelmacsapda. Kérdezd meg az Istenedet! – fordult Hilü a tolvajhoz.

Aki odament a bálványhoz, és imádkozni kezdett hozzá:

– Mindent, amit csak tudok, neked adok, akarsz még tőlem ajándékot? – Hétszer körbeforgott a nap járásával azonos irányban. – Sohasem feledkeztem meg rólad, bálványházikód szőrökkel és selymekkel teli. Add hírül Hilünek, hogy a nyelmafogó az enyém, őseimtől örököltem.

A bálvány a fának döntve állt mozdulatlanul. Aki arca eltorzult a fájdalomtól, még a fogai is vacogtak, Hilü pedig olyan hangosan hahotázott, hogy egész Hét Halom, Hét Folyam hallotta. Tudni is akarta mindenki, hogy miért kacag ilyen erővel a fiú. Hát útra keltek.

– És most, Aki, rajtam a sor, én kérdezek. Gyere ide, állj a szánom elé. Majd ez az asszony eldönti a vitánkat, megmondja, kié is ez a csapda: az enyém vagy a tiéd. Hadd mutassa meg, ki a hazug, a tolvaj.

Ima elkezdett hintázni, a kis szán pedig Aki felé gurult. Aki egyik oldalról a másikra rohangál, le-fel, nyomában pedig a szánocska, Imával. Szegény öreg Akin, a Fekete Szíven nevetni kezdtek a vizek, az erdők, a szelek és Hét Halom, Hét Folyam minden lakója, aki csak a helyszínre érkezett. A tolvaj fekete szíve nem bírta tovább, meghasadt, s most már emberi hangon kezdett jajveszékelni:

– Nem az enyém a nyelmacsapda, hanem Hilüé. Bocsássatok meg nekem, emberek, bocsáss meg nekem, Hilü!

És Aki észre sem vette, hogy új szíve született, már nem fekete, hanem olyan, mint amilyen Hét Halom, Hét Folyam lakóié volt...

Sok víz folyt el azóta, vagy kevés, sok nap, sok éj telt el azóta, vagy sem? Hilü és Ima Hét Halom, Hét Folyam népével együtt most is úgy él, mint azelőtt.

És mi is velük élünk.

A KIS CIPÓ

Élt egyszer egy öregapó és egy öreganyó. A férjet Ikilének, a feleséget Imilének hívták. Így volt ez az idők kezdetétől: Ikile vagy az erdőben talált magának elfoglaltságot, vagy halászott. Megy, mendegél, hazamegy, átöltözik, húst hoz az asszonynak, halat; hazacipeli az elejtett vadak bőrét – majd újra elindul az erdőbe. Jóságos volt az emberekhez.

Imile szintén tudta, mi a dolga. Hisz nem férfinak való munka befűteni a házban, rőzsét gyűjteni, ruhát varrni, főzni. Halat és húst szárított. Mindene volt bőven, csak lisztje nem. Az égvilágon mindent meg tudott csinálni Imile, de durva volt és falánk.

Egyszer elhatározta az asszony, hogy kenyeret dagaszt. Már régóta szeretett volna njanyijét* sütni. Fogta a halikrát, összetörte egy fakanállal, s a tálba kaparta az utolsó lisztszemecskéket is. Meggyúrta a tésztát, majd durván – akár egy követ – beledobta a serpenyőbe.

Nagyon megsértődött Njanyije, de nem szólt egy szót sem, elkezdett sülni. Ez idő alatt Imile kifaragott egy hegyes végű botot, s – mint egy árral – szurkálni kezdte Njanyijét. Megnézte, megsült-e már. Njanyije ugrálni kezdett a fájdalomtól. Hol ide, hol oda menekült. Fájt neki, nagyon fájt a bökdösés. A falánk Imile nem nyugodott – minél előbb szerette volna megenni a friss cipót.

– Te csak vársz-vársz! Sülj gyorsabban! Enni akarok! – üvöltötte tele a házat.

A kenyér igyekezett időben megsülni, a szörnyű szúrásoktól remegőn barnulni kezdett. De Imile szeme minden eddiginél jobban égett, fogai hegyesebbekké váltak, szíve pedig még gonoszabbá.

– Hamarosan bekaplak, Njanyije! A gyomromba kerülsz! – bosszantotta Njanyijét.

Alighogy kisült a kenyérke, barnállott és illatozott – Imile máris ott termett. Bele akarta szúrni a hegyes botocskát, s szájához emelni a kis cipót, de Njanyije – hopp! máris az asztalon termett. Imile odarohant, Njanyije pedig az edénytartó polchoz. A polc a ház női térfelén állott. Imile dühödten vetődött oda.

Ekkor Njanyije a ház elülső részébe igyekezett, a szent polcra ugrott, ahol a házi szellem lakott. Nő pedig nem érinthette ezt a polcocskát.

„Ide már nem jöhet utánam Imile.” – gondolta Njanyije.

Imile nyugtalankodni kezdett: „Most hogy eszem meg a kenyeret?” És mindenről megfeledkezve, még az Istenről is, káromkodva eredt Njanyije nyomába. A kenyér nevetett, feltalálta magát, átugrott az asszony feje fölött, rohangálni kezdett az egész házban, s kinevette a durva, falánk Imilét, aki addig-addig kergette a kis cipót, míg az összes edényt össze nem törte.

A kenyér kinyitotta az ajtót, kivágtatott az utcára. Imile összeszedte minden erejét, utána eredt, aztán észrevette a kutyákat, s teljes erejéből kiabálni kezdte nekik:

– Purüsz, purüsz! Levüsz, levüsz! – ami ennyit jelent: „Harapjátok meg, fogjátok meg! Egyétek meg, egyétek meg!”

A kutyák Njanyijére vetették magukat. Már-már elfogják és megeszik! Njanyije pedig ekképp gondolkodott: „De hisz a kutyák meg akarnak enni. Ők jóságosak, nem úgy, mint a gazdájuk. Lám, én, Njanyije milyen hálátlan vagyok...”

Letörte magáról a kenyérhéjat, s odadobta a kutyáknak. Azok falni kezdték, s abbahagyták az üldözést. Njanyije időt nyert. Imile széttárta karjait, hangosan sírt, és Njanyijét hívta. De ő fütyült rá.

Sűrű erdőben, sötét fenyvesben ült Ikile, és húst főzött. Sok erdőt bebarangolt, sok folyót végigjárt, ereje elfogyott, kenyere sem volt. Nehéz gondolatok gyötörték, bánat emésztette a szívét.

„Talán Njanyije jöhetne segítségemre.” – bánkódott. Alig kigondolta – íme: mellette ül Njanyije, arca szinte felismerhetetlen. Kimerült, valamivel összeszurkálták...

Ikile fáradt kezével óvatosan megfogta, kisimítgatta a kenyéren ejtett sebeket, és megcsókolta. A tűz mellett a legkitüntetettebb helyre ültette. Njanyije vidám lett, barna, illatos, és nagyon szerette volna, hogy Ikile megegye őt, s általa mindenkinél erősebb és okosabb legyen.

Ikile be is kapta Njanyijét, és azonnal olyan hatalmas erőt érzett kezében, lábában, hogy hetedhét országon át tudott volna kelni. Feje kivilágosodott, szíve még jobbá vált.

Hadd legyen vége itt a mesének.

Csak Ikile kéri, hogy senki se feledje el: Njanyije – nem egyszerű emberi erő. Gonosz szíveknek, ártó kezeknek nem adja meg magát.

Igen, én is így gondolom: gonosz ember Njanyije közelébe sem férhet.

A KIS MOS FÉRFI ÉS AZ UNOKAÖCSIKE

Az óriási fenyvesben, a fehér rénzuzmós, hatalmas rénnyájak legelte fenyves erdő közepén – ott, hol erős, szép hím szarvasok szárnyaltak szabadon – háromgerendányi magas házikó állt. Kis Mos Férfi lakott benne Mos Nő nénje-asszonyával. Régen éltek itt, vagy nem is olyan régen, nem hallottuk, de azt tudjuk: amint felkel a nap, Kis Mos Férfi bejárja a földeket, megkerüli a vizeket, bebarangolja a fenyvest, a mocsarast, elvágja a vadak torkát, hazaviszi a vadrének és más vadak húsát, bőrét. Vadászösvényei sohasem üresek, naponta bőséges zsákmánnyal tér haza: öve roskadásig tele *fekete vad*ak, rókák, hermelinek, cobolyok és mókusok bőrével. Mindennap büszkén viszi haza a kövér jávorszarvas és más vad meleg húsát. Nénje-asszonya, Mos Nő pedig tud aszalni, főzni, bőrt kikészíteni, ruhát varrni, hogy télennyáron legyen mit hordaniuk. De nem akárhogyan varr ám! Csodálatos díszítéseket varrogat. Olyan szépségeket alkot, hogy a szemed sem tudod levenni róluk.

Bőven volt minden a házban. Melegségben és örömben éltek. Csak Mos Nő szíve elégedetlenkedett valamivel. Így éltek hosszú ideig vagy rövid ideig, erről senki sem mondott semmit.

Egyszer reggel Kis Mos Férfi – már csak nem fog otthon ülni, amikor körbe kell járni a fenyveseket, a mocsarakat, az erdőket és a vizeket – felöltözött, és elindult azon az úton, amelyen csak férfiak járhatnak. Alighogy útra kelt a férfi, hallja ám Mos Nő, hogy házőrző kutyája – aki mindig pontosan jelezte, ha jött valaki – ugatni kezdett. Hallgatózott. A többi kutya nem ugatott. Meggyőződött róla, hogy semmi veszély nem fenyegeti. „Ha erre tévedt valaki, majd beljebb kerül a házba.” – gondolta, leült, s ismét munkához látott.

Eközben valaki az ajtóhoz ért, ruhájáról és csizmájáról leverte a havat, majd benyitott. „Jií! Ki érkezett! Hát az emberevő Óriás Öreg! – Mos Nőt félelem kerítette hatalmába. – Vajon miért nem csaholt a többi kutya?” Óriás Öreg, aki négyes fogaton siklott, az ajtóig csusszant, majd bebújt a házba. Látta, hogy Mos Nő sem élő, sem halott félelmében, ezért igyekezett jóságosnak mutatkozni, pedig eddig még soha nem sikerült jót tennie. Sőt! Már száz évre előre követett el gonoszságot. Még a nevét sem szabadott kiejteni, most pedig maga üdvözölte személyesen. Mos Nő arca halottá vált, nyelve elnémult, csak elégedetlen szíve dobogott mellkasában, s egyre erősebben kezdett kalapálni. Ekkor Óriás Öreg – ilyennek még senki nem látta, senki sem hallotta – mézesmázosan megszólalt: „Kis Mos Nő-szüzecske, ne félj tőlem, nem azért jöttem, hogy bántsalak.” „Pedig jóságodat eddig még senki sem tapasztalta meg! Milyen jóság is lakozhatna egy Óriás Öregben?” – gondolta agya, és mellkasában dobogta félelemmel teli, álnok, elégedetlen szíve.

Mos Nő, hogy félelmét leplezze, felállt, hatalmas zsíros húsfalatokat, óriási zsíros halfalatokat vett elő, és sűrűn kínálgatta Óriás Öreget. Sokáig ült ott, rövid ideig ült ott, majd ismét megszólalt: „Mos Nő-szüzecske, halld csak, mit mondok neked: Nincs élettársad, nap fényét nincs kivel megosztanod, hold fényét nincs kivel megosztanod. Én is egyedül élek. Ha nincs ellene kifogásod, házasodjunk össze. Nos, mit válaszolsz?”

Mos Nő félelme fokozódott, testén hideg futott végig. Tehetetlenül tűrte, mint ugrabugrál mellkasában szófogadatlan, álnok szíve. Óriás Öreg pedig csak nézte, nézte őt, és várta válaszát. Mos Nő engedve engedetlen szíve parancsszavának elhaló hangon hebegte: „Ha én bele is egyezném, vajon mit szól hozzá fivérem, Kis Mos Férfi. Aligha ad olyanhoz, aki soksok embert megevett, sőt gyermekhússal is táplálkozott. Az egész tundra gyászolja mindazokat, akiket te öltél meg, te faltál föl. Otthonaik környékét könnyeik áztatják.”

„E-e! Mos Nő-szüzecske, ez ne zavarjon téged. Hisz tudhatod: falánk beleimben fivérednek is jut hely. Ma este, mikor megjön, menten be is gyömöszölöm oda. Szarvasgyapjú vastagságú, szarvashaj hosszúságú tűvé változom, te pedig csúsztass be rénszőr-ágyába. Amint elalszik – vége, máris utoléri a halál: felfalom őt. Aztán minden, amit ő *keresett*, a miénk lesz: az ételek, a

ruhák... Bőven kitart életünk végéig." – örvendezett Óriás Öreg, s rögvest szarvasgyapjú vastagnyi, szarvashaj hosszúnyi tűvé változott. Mos Nő minden eddiginél jobban izgult, de nem tudott felülkerekedni engedetlen, szeszélyes szívén. Fogta a tűt, bement a ház elülső sarkába, és testvére fekhelyén szétterítette a tarka szarvasszőrt, beledugta a Tű Óriás Öreget, majd gyorsan összegöngyölte a takarót, s mintha mi sem történt volna, visszarakta helyére.

Beesteledett. Mos Férfi hazajött a vadászatról, lerázogatta magáról a havat, bement a házba, és azonnal észrevette, hogy testvére szokatlanul viselkedik. Úgy mosolyog, mint a felkelő nap, úgy beszél, mintha vidám éneket énekelne. „Nővérkém, a házadban *érződik* valami. Mi történt? Mi öröm ért, járt itt valaki, vagy valami jó hírt hallottál?" – faggatta nénje-asszonyát Kis Mos Férfi.

Mos Nő szófogadatlan szíve parancsára hallgatva így válaszolt: „Nem, öcsikém, senki nem járt itt, semmi örömhírt nem kaptam, semmi különös nem történt."

Kis Mos Nő megterítette az asztalt, megetette, megitatta a hosszú úttól elfáradt testvért. Kis Mos Férfi pedig elmesélte, hogy s mint vadászott, mekkora földet barangolt be, hány folyót került körbe. Mondja, mondja, de csak nem érti, mi történt nővérével: folyton mosolyog, nem is beszél, énekel. Kis Mos Férfi szörnyű fáradtságot érzett, bement az elülső sarokba, ahol lócája állt, szétterítette a szürke szarvasszőrt, szétgöngyölte a tarka szarvasbőrt, és lepihent. Feküdt egy keveset, de nem tudott elaludni. Azt mondja a nővérének: „Jaj upija*, valami nincs rendben, igen kemény az ágyam. Kimegyek, s havas tenyeremmel megtisztogatom egy kicsit a tarka szarvasszőrt, felfrissítem a szürke szarvasbőrt, hogy kényelmesebb legyen."

Kiugrott az ágyból, gyorsan összetekerte a szürke szarvasbőrt, a tarka szarvasszőrt, kifutott az utcára, levette a szánról a *hóporoló,* jégporoló csontkalapácsot, s kiabálni kezdte: „Szennyek, mocskok, szemetek – majd adok én tinektek!"

Óriás Öreg alig maradt életben: kiesett a szarvasszőrből, a hóra huppant, majdnem a csontkalapács alá került, majd elszállt a lelke. Kis Mos Férfi helyére tette a porolót, a szürke szarvasszőrt, tarka szarvasszőrt visszavitte, leterítette az ágyra, és olyan mélyen aludt, amilyen mélyen csak az tud aludni, aki hét utat megjárt, hét határt megkerült, és azt sem tudja, hol az égbolt, hol a föld, vagy hol van ő maga.

Gyorsan megvirradt, Kis Mos Férfi felkelt, nénje-asszonyával az életről, a következő napról beszélgetett. Ettek, ittak, a fiú magához vette vadászfelszerelését, felhúzta lábbelijét, szoros övét felkötötte, és elment arra az útra, amelyen csak a férfiak járnak. Távoztában ismét megállapította magában, hogy nővérét valami rendkívüli öröm érhette. Hisz korábban mindig szomorú volt, ha ő messzi útra kerekedett.

Alighogy eltűnt az erdőben Kis Mos Férfi, az Óriás Öreg máris ott terem, és bemászik a házba. Mos Nő, istennő-lány, szellem-lány pedig ragyogott, mint a nap, szikrázott, mint a tűz: elszállt testéből a félelem. Várja az Óriás Öreget, megteríti az asztalt, zsíros húsfalatokkal, zsíros halfalatokkal teli csészéket rak. Mindenből kettőt – két csészét, két kanalat. Gyorsan járt keze, lába – az asztal máris tele sok-sok finomsággal. Miután mindent megettek, megittak, újra azon törték a fejüket, mit eszeljenek ki Kis Mos Férfi ellen. Óriás Öreg azt mondja: „Ez alkalommal száraz szalmaszállá változom, te pedig dugj be a nyirü* talpbélésébe a többi szalmával együtt. Holnap felveszi bocskorát, s amikor az erdőbe ér, hopp – bekapom, halált hozok rá. Itthon segítenek neki a szellemei, de a vadonban senkire sem támaszkodhat."

Óriás Öreg azonnal száraz szalmaszállá változott. Mos Nő pedig hozzálátott a következő napi lábbeli előkészítéséhez. Kiszárította a nyirüt, belehelyezte a száraz *talpbélés*t, a Szalmaszál Óriás Öreget pedig beledugta.

Eltelt a nap, leszállt az est. Hét utat megjárva, hét határt megkerülve hazaért Kis Mos Férfi. Látja ám, hogy nénje-asszonya a csillogó napnál is boldogabb, mosolya nappallá ragyogja az éjszakát. Lába szinte fut, nem is jár. Kis Mos Férfi elhatározta, hogy jobban szemmel tartja nővérét: valami vagy valaki biztosan boldogítja őt. Sőt! A házban is megváltozott minden,

valaminek történnie kellett. Eltelt az est, leszállt az éj. Kis Mos Férfi leterítette a szürke szarvasszőrt, a tarka szarvasszőrmét, s rögtön elaludt. Hamar reggel lett. Nénje-asszonya kezébe adja a nyirüt: „Vedd fel, kiszárítottam, friss szalmával béleltem, meleg és könnyű lesz a lábadnak.”

Kis Mos Férfi felhúzta a lábbelit, majd ismét rátért arra az útra, amelyen csak férfiak járnak. Sokat ment, vagy keveset ment, hirtelen fájdalmat érzett a lábában, lépni sem tudott. A fiú azonnal kitalálta, miben áll a dolog, gyorsan fát vágott, tüzet gyújtott, levetette a nyirüt, kivette belőle a talpbélést, és bedobta a tűzbe. Majd felhúzta szalmabélés nélküli bocskorát, és visszafordult. Amikor hazatért Mos Nő elégedetlenkedve faggatni kezdte: „Tyű! Öcskös, ma nagyon korán hazajöttél, előtted az egész nap, még soká sötétedik. Történt valami?”

– Tudod, húgom, az elején igen nekiiramodtam, hamar megizzadt a lábam. Kivettem a bélésszénát, hogy megszárítsam a tűznél, de elégett. Enélkül pedig nem haladhatok tovább, így jobbnak láttam, ha visszafordulok – felelte a fivér.

Mos Nő elsápadt, arca jéggé dermedt, vidámsága lelohadt, keze-lába elgyengült. Hosszú este volt, vagy hamar besötétedett, elérkezett az éjszaka. Kis Mos Férfi leterítette a szürke szarvasszőrmét, a tarka szarvasszőrt, és elaludt. Csak reggel ébredt fel. Mos Nő arra számított, hogy öccse ismét felkerekedik erdei vadakra vadászni, vízi vadakat halászni, ám másként történt. „Upa*, ma itthon maradok, csontjaim, ereim elernyedtek, belefáradtam a mindennapos járkálásba, pihenek egy kicsit, hogy újból erőre kapjak.” – jelentette be a fiú.

Kis Mos Nő kis híján fává változott, de uralkodott magán, s hozzálátott a mindennapi teendőkhöz. Kis Mos Férfi pedig észrevétlenül hozott egy kést, akkorát, mint két kalapács, s amilyet csak a férfiak használnak. Letette a bejárat fölötti faszárító polcra, és ezt mondta: „Nővérkém, alhatnékom támadt, lefekszem ide a faszárító polcra, szunyókálok egy kicsit.” Feldobta a szarvasszőrt, lefeküdt, s úgy tett, mintha aludna.

Egyszer csak hallja ám, hogy ugatni kezdett a kutya, valaki közeledett az ajtóhoz, letisztította csizmájáról, ruhájáról a havat, benyitott, és befurakodott a házba, majd így szólt: „Bizonyára itthon maradt a Kis Mos Férfi, nem ment el az erdőbe.” Lepislantott az öcskös, és rögtön felismerte – de hisz ez az emberevő Óriás Öreg. Mos Nő minden eddiginél jobban megrémült. Keze-lába remegett, fogai vacogtak: „Kis Mos Férfi nincs itthon, körüljárja az erdőket, a vizeket, miért is maradt volna itthon, magad is láthatod, nincs sehol.” Kis Mos Férfi nekikészülődött, fogta a három kalapács nagyságú kést, leugrott a polcról, és lenyisszantotta az emberevő Óriás Öreg fejét.

„Nővérkém, készülődj, másik szállásra költözünk, nincs itt tovább maradásunk.” Kis Mos Nő gyorsan összeszedelődzködött, mindent magához vett bőrkaparó kése kivételével, amellyel az irharéteget szokta lekaparni a bőrről. Azt a kaparókést, amely nélkül nő nem is élhet, szófogadatlan szíve parancsára hallgatva a csuvalkemence mögé dobta. Új szállásra költöztek, a nap járása szerint éltek, háltak. Kis Mos Férfi, csakúgy mint régen, naponta hét utat tesz meg, hét ösvényt jár körbe. Mos Nő egyszer ezt mondja: „Öcsikém, bőrkaparó késemet az elhagyott szállásunkon felejtettem, nélküle nem tudok dolgozni. Ma elmegyek érte.”

– Menj csak, néném-asszonyom – mondta Kis Mos Férfi, de sejtette, hogy testvére megint sántikál valamiben.

Mos Nő elért az öreg házhoz, kinyitotta az ajtót, és mit lát – az Óriás Öreg fekszik ott, felfúvódott, annyira elhízott, majd szétpukkad, épp hogy csak élő emberforma még: pofái vörös lángként, vörös mohaként égnek. Mos Nő elővette a nyírkéreg tokból kését, és az Óriás Öreg arcából levágott egy darabkát, megcsókolta, megsimogatta, és a nyírkéreg kászujába* tette, majd magához vette a kemence mögül a kaparókést, és futott hazáig. A bölcsőt az Óriás Öreg arcdarabkájával a feje aljához helyezte.

Egyszer este Kis Mos Férfi a ház elülső szegletében üldögél. Hirtelen fülelni kezd: abból a sarokból, ahol nénje-asszonya lakik, idegen szuszogás, érthetetlen motyogás hallatszik. Körbe-

kémlelt, hát látja ám, hogy nénje-asszonya feje aljánál valaki mocorog. Ebben a pillanatban forrni kezdett az üst, amelyben a zsíros hús fődögélt. Kis Mos Férfi odament, fogta a merőkanalat, megkeverte a húst, és így sajnakozott: „Jaj, néném, milyen sok zsír olvadt ki, bizony jól jönne annak, aki erős és okos szeretne lenni. Sajnálom, hogy nincs ilyen nálunk."

Ekkor a Mos Nő lakta sarokból fürgén kipenderül egy négy-öt év körüli fiúcska, odamegy az üsthöz, és ezt kiabálja: „Én, én, bácsikám, hol van a zsír, erős és nagy szeretnék lenni, adjon nekem forró zsírt, okos és ügyes szeretnék lenni, öntsön nekem zsírt!" Kis Mos Férfi odaadta neki a merőkanalat, és így bíztatta: „Igyál, amennyit csak akarsz, igyál, amennyit csak tudsz." A fiú fogta a merőkanalat, letette az asztalra, és egyenesen az üstből kezdte inni a forró zsírt. Kis Mos Férfi azonnal rájött, hogy a fiúban az Óriás Öreg vére folyik, és elhatározta, hogy megöli az emberevő gyerekét. Megragadta lábánál fogva, beledobta a lobogó üstbe, mondván: „Nesze neked, Unokaöcsike, idd ki a forró zsírt, edd meg a húst!" Majd leemelte az üstöt a kampóról, kivitte az utcára, kiborította a szarvasösvényre, aztán másik húst kezdtek főzni. Meg is főtt a második üst. Alig ültek le enni, hirtelen kinyílt az ajtó, és belépett Unokaöcsike, élve, sértetlenül. Nem főtt szét a forró üstben, sőt, vidáman követelődzik: „Húst akarok enni, erős és okos akarok lenni."

Kis Mos Férfi pedig ezt gondolja magában: „Ha benned Óriás Öreg vére folyik, s felnősz, okos leszel." Nézi, a fiú nyolc-tíz éves forma már. Kis Mos Férfi alig tudta kimondani: „Ja-ja, Unokaöcsike, ülj le, egyél húst." A fiúcska leült az asztalhoz, megette az összes húst az üstből, de meg sem kottyant neki. Kis Mos Férfi tovább töprengett: „Az Óriás Öreg emberevőt legyőztem, de fiával hogy bánok majd el, hisz nem fél a forró üsttől sem. Még a szuszt is belém fojtja, de ez mind semmi: az eget és a földet is elrabolhatja tőlem." Nem volt mit tenni. Elkezdtek együtt élni. Unokaöcsike állandóan a Kis Mos Férfi nyomában járt. Ha az erdőbe ment, Unokaöcsike utána, ha Mos Férfi lefeküdt, Unokaöcsike is, ha felébredt, már a fiú is talpon volt. Egy perc nyugta sincs, ugrál, kiabál, fütyül, énekel, vagy hangosan hahotázik. Egyszer Kis Mos Férfi ismét azon törte a fejét, mit csináljon Unokaöcsikével. „Ez nem embertől lett gyermek, az is lehet, hogy Isten küldte őt rám." Elhatározta, hogy magával viszi a halászatra a varsákat ellenőrizni, aztán ott elmerülhet, megfulladhat, bármi történhet vele.

A sötét éj után újból megvirradt. Kis Mos Férfi készülődött a varsákhoz, Unokaöcsike is vele ment. Léket vágtak a jégen, Kis Mos Férfi lehajolt, mintha vizet akarna inni, ivott is. Ekkor Unokaöcsike is odafeküdt a lékhez, s inni kezdett. „Janyszja, janyszja", ez annyit jelent: igyál, igyál! – örvendezett Kis Mos Férfi, lábánál fogva felemelte a fiút, és zsupsz, fejjel lefelé a lékbe dobta. – „Na, kiskomám, itt aztán van bőven tokhal és lazac, halászgass csak! – ő pedig hazament, s arra gondolt: No, végre, a jég alól már nem jön elő élve. Megmenekültem az Óriás Öreg fiától, és megmentettem a saját életemet."

Alighogy hazaért Kis Mos Férfi, a ház elülső szegletében lévő hálópadka szélére ült, ekkor váratlanul kivágódott minden ajtó, Unokaöcsike toppant be egy hallal teli hinttel*. Tokhalak és lazacok voltak benne. „Vortüje!* – fordult Kis Mos Férfihoz becézgetően –, hova tehetem a tokhalakat és a lazacokat? „Haj, Unokaöcsike, hogy bukkantál elő a jég alól?!" – nyugtalankodott Mos Férfi. Eközben Unokaöcsike még nagyobbra nőtt, magas, derék ember lett belőle.

A Nap járása szerint élték tovább életüket. Új nap kezdődött. Kis Mos Férfi vörösfenyő kivágásához készülődött, hogy legyen tűzrevaló. Kinn tombol a hideg, bent a lakásban fűteni kell. Rengeteg faszén kell, ugyanis mielőtt lezárják a csuvalt, a forró parázsra újabb fadarabkákat tesznek, ezek lassacskán lángra kapnak, és bőséggel ontják a meleget. „Én is elmegyek!" – mondta Unokaöcsike. Oda is értek, ahol sok-sok vörösfenyő volt. Kis Mos Férfi kiválasztotta a legnagyobbat, elkapta a legfelső ágát, a földre hajlította, gyorsan széthasította a vörösfenyő csúcsát. Unokaöcsike a közelében toporgott, majd odaugrott, hogy segítsen, de Kis Mos Férfi nyakánál fogva a kettétört facsúcshoz szorította a fiút, és a lehajlított ágat visszaengedte a magasba. Unokaöcsike felemelkedett vele, majdnem az égig.

„Ennyi neked, Unokaöcsike, ez lesz a veszted, száradj csak ki ott a magasban.” Kis Mos Férfi elégedetten tért haza: már senki sem rabolja el tőle a Napot, sőt, saját életét is megmentette. Alighogy hazaért, még le sem ült, Unokaöcsike már az utcán fütyült, aztán kedveskedve így kérdezősködött: „Bácsikám, hova rakjuk a vörösfenyőt, mielőtt eltüzelnénk?” Ha ez nem mese volna, Kis Mos Férfi sem hinné el, hogy Unokaöcsike még mindig él, hogy elpusztíthatatlan.

Kis Mos Férfi kiment, vágott a vörösfenyőből, és tüzet rakott. Unokaöcsike a közelben állt. Kis Mos Férfi most a tűzbe vetette a fiút. A lángban minden megsemmisült, a vörösfenyőrakás faszénné égett, ez jót jelent, mindenki tudja. Kis Mos Férfi kivárta, amíg az utolsó parázs is kialudt, s ekképpen örvendezett magában: „Na, most már tényleg véged, Unokaöcsike, befellegzett, mától nyugodtan élhetek.”

Kis Mos Férfi hazament, alig ült le a ház elülső szegletében lévő hálópadka szélére, hallja ám, hogy az utcán ismét Unokaöcsike fütyül: „Bácsikám! Hova rakhatom a faszenet?” Kis Mos Férfi nem hitt a fülének, kiment, hogy megbizonyosodjék róla. Hát látja ám: Unokaöcsike él, egészséges, és egy nagy nyírkéreg hintbe rakja a faszenet. Azután bement a házba, odaült Kis Mos Férfi mellé, s azt mondja:

„Azt hallottam, hogy Vosang Vört* medveünnepet rendez, és sok-sok vendéget hív táncolni, énekelni. Én is szeretnék elmenni.” Kis Mos Férfi így felelt: „Ha tudsz táncolni és énekelni, hát eredj.” De maga gyanította, hogy Unokaöcsike kitervelt valamit.

A következő reggelen Unokaöcsike megérkezett Vosang Vört Ikihez, látja, hogy valóban sok ember gyűlt össze, bement, leült a ház elülső szegletében a gyerekek mellé. Egymást váltják a táncosok, az énekesek, vidámak, mindenki szórakozik az ünnepen. Ekkor az elülső sarokból hirtelen előugrik Unokaöcsike, a szoba közepére pattan, s ezt mondja: „Na, én is táncolok!” Mindenki ámulattal nézte: Unokaöcsike sudár termetén szép táncruha, arcán nyírkéreg maszk, feje körül széles medvebőr pánt, kezén hímzett, kétujjas kesztyű. Táncra perdült, és énekelt:

„Testem csonttalan,
tavaszi mókusprém
egész önmagam.
Mozgásom fürge.
őszi mókusprém
egész önmagam.
Ide perdülök,
Oda fordulok.
Kihalt a város,
Lakója nincsen,
Életet adok.
Üres a jurta,
embere sincsen,
Lelket teremtek.
Testem csonttalan,
tavaszi mókusprém
egész önmagam.
Mozgásom fürge
őszi mókusprém
egész önmagam.”

„Hej! – mondják az emberek. – Rég nem örvendeztetett meg így bennünket senki, még a csontjaink is beleremegtek. Miféle anya szülte ezt a gyereket? Vajh ki az apja?” Amikor az emberek figyelme másra terelődött, Unokaöcsike kézen fogta Vosang Vört Iki legkisebb lányát, s táncolva futott vele Kis Mos Férfi és Mos Nő házáig.

– Vortüje, hoztam neked egy társat, élj vele, teljen életetek a nap járása szerint.

Amikor Kis Mos Férfi megpillantotta a szépséget, szíve majd kiugrott örömében, a lány szívéhez simult, még apja, anyja sem tudott róla, csak mi. Boldogan éltek. Csak Mos Nő hallgat régóta, arcán nyoma sincs a mosolynak, örömnek, rakoncátlan szíve kővé változott.

– Ma megint elmegyek a medveünnepre – mondja Unokaöcsike az anyjának.

– Menj csak, fiacskám, szép vagy, okos vagy, gyönyörű termet! – felelte az anyja.

Unokaöcsike megérkezett Vosang Vört Iki házába, elvegyült az emberek között. Egymást váltották a táncosok, az énekesek. Unokaöcsike megint a kör közepére pattant, táncolni kezdett és énekelni.

„Testem csonttalan,
Tavaszi cobolyprém
Egész önmagam.
Mozgásom fürge,
Őszi cobolyprém
Egész önmagam.
Ide perdülök,
Oda fordulok.
Várost építek.
Jurtát kerítek.
Testem csonttalan,
Tavaszi cobolyprém
Egész önmagam.
Mozgásom fürge,
Őszi cobolyprém
Egész önmagam.”

„Hej – mondják az emberek. Ilyen szép szál legényt még nem is láttunk, vajon hol született, hol növekedett? Ki lehet az édesanyja? És ki az édesapja?”

Amikor az emberek figyelme elterelődött, Unokaöcsike a sarokban ülő öreget kezénél fogva megragadta. Hazaért, s ezt mondja az anyjának: „Hoztam neked egy Embert, hogy a fényes napokat együtt töltsétek, hogy a holdas éjszakákat együtt éljétek, hogy asszony élő leheletét kiegészítsétek, férfi élő leheletét továbbvigyétek. És amiként a fonal elválaszthatatlan a hálótól, úgy fonódjék össze szívetek fonala. Töltsétek együtt egész életeteket.” Így is éltek.

Amint otthon ültek, eljött az este. Unokaöcsike azt mondja: „Ja, ja! Anyám, bácsikám, aludjatok csak nyugodtan.” Reggel felébredtek, körülnéztek, hát a házuk közelében a legmagasabb vörösfenyők egyik oldalán arannyal díszített ház épült. A ház aljáról aranyfény világít felfelé. Az aranyos tető aranyfényt áraszt lefelé. Abban a házban kezdtek élni, abba a házba költöztek. Amikor jobban körülnéztek, látták ám, hogy körben minden ház aranyból van, egész város kerekedett. De hisz ez maga a csoda, a boldogság! Az utcákon lányok és fiatalemberek járnak-kelnek a nap járása szerint. Vosang Vört Iki a város legfőbb feje maradt.

A mese végeztével mindenkit meghívott vendégségbe, hét napon, hét éjen át folytatódott az ünnep. Unokaöcsike is talált magának egy társat. Fekete hajú lányaik és fiaik születtek. Mindenki, akit Óriás Öreg emberevő felfalt, feltámadott. Kis Mos Férfi fejét egy gondolat gyötörte, szívét szégyen égette: „Miféle ember vagyok én, miért akartam kioltani Unokaöcsike életét? Azért, mert az emberevő Óriás Öreg fia. Csak magamra gondoltam. Száz év múlva, ezer év múlva is emlékezzenek az emberek: a magam forma rossz szándékú, a magam forma bosszúálló embert nő haragja sújtja, férfi haragja sújtja!”

AZ ASSZONY TÉRDEKALÁCSÁBÓL LETT MOS FÉRFI

A Földnek ebben a zegében vagy abban a zugában élt, éldegélt, ment, mendegélt egy öregember a feleségével. A férfi naponta körbejárja az erdőt, megkerüli a mocsaras területeket, erdei vadakat ejt csapdával, vízimadarakat lő, halat fog. Vadak és madarak zsíros, meleg húsát hazaviszi, hazahordja.

Az asszony mindennap mintás, díszes *kézimunkát munkál,* elvégzi a ház körüli teendőket, csinosítja, szépítgeti otthonukat, téli és nyári öltözetet varr, élelmet raktároz télre és nyárra.

Mindenük megvolt. Csak gyerekkel nem ajándékozta meg őket az Isten, nem születtek fiaik, lányaik.

Egyszer fájni kezdett az asszony lába, megdagadt a térde. Éjjel nyög, nappal nyög, megtelik a ház jajkiáltásaival. Éjjeli álmot nem alszik, nappali álmot nem alszik, nem tudja kialudni magát. Így kínlódik. Honnan is vegyen erőt e kín elviseléséhez? Egyszer férje megfente a szjuhrüt* – a keskeny, hosszú vadászkést –, és megszúrta vele az asszony térdét gondolván, hogy a genny majd kifolyik belőle, s gyorsabban meggyógyul.

Tyű! – csodálkozott a férfi. Csoda történt! Az asszony megszurkált térdéből nem folyt vér, nem szivárgott genny, csak egy kicsinyke kövecske esett ki. A férfi felemelte a kövecskét, nézegette, nézegette: „Micsoda kő, jó lesz nekem fenőkőnek!”

Fogta, s a ház elülső sarkában levő polcra hajította. „Hadd heverjen csak ott, ha valamit meg kell fennem – kést, fejszét vagy nyilat –, majd elővesszem ezt a követ.” – mondta a feleségének. Az asszonynak mintha sosem fájt volna a térde. Megszűnt a fájdalom, elmúlt a betegség. Ideszalad, odaszalad. Süt-főz. Minden húst, halat, amit csak hoz a férje, gyorsan elkészít.

Így éltek, éldegéltek tovább.

Egyszer beesteledett. A férfi és az asszony megvacsoráztak, leszedték az asztalt, az ételmaradékot letakarták, eltették, s nyugovóra tértek, de még nem aludtak el. Hirtelen zajt hallottak: valami megreccsent a ház elülső sarkában, valaki lepattant vagy leugrott a sarokpolcról, odament az asztalhoz, és befalta az összes otthagyott ennivalót.

Minő csoda! Micsoda varázslat! – csodálkozott a házaspár, amikor megláttak az asztal mellett egy fiút, aki megette a húst, a halat. Mindent felfalt, s visszapattant az elülső sarokban lévő polcra.

E csodát látva a házaspár elájult, elaludt, vagy tán az élők sorából is eltávozott, ki tudja. Meglehet, ez is, az is megtörtént velük. Hisz ilyet még soha életükben nem tapasztaltak.

Eljött a következő nap. Mindketten az asztalra néztek, üres volt, semmiféle étel nem maradt rajta. „De hisz ez nem álom, nem varázslat, ez maga a valóság.” – gondolták, de egyikük sem szólt egy szót sem.

A férj, mint máskor, útra kelt, körbejárta a vizes oldalt, megkerülte az erdei oldalt, halat s vadat keresett. Este meleg, zsíros húst, élő, friss halat vitt haza. Az asszony finom vacsorát készített. Ettek-ittak, majd a maradékot az asztalon hagyták. Lefeküdtek, fülelni kezdtek, és várták, mi is történik ma.

Hamarosan újból megreccsen valami az elülső sarokban, a polcról lepattan egy fiú, de nem a tegnapi fiatalka, hanem egy ötéves forma. A padlón termett, odament az asztalhoz, és újból lakmározni kezdett a finom húsból, az ízletes halból, közben ezt mondta: „Apám és anyám gondoskodnak rólam. Hisz tudják: fel kell nőnöm, erősnek, okosnak kell lennem. Ezzel magam is tisztában vagyok.”

A férj s feleség ismét elájult, vagy tán meg is halt. Mi sem tudjuk, más sem tudja.

Elérkezett a reggel, felkelt a házaspár. Csendben az asztalra pillantottak: ismét üres volt. Az előző este otthagyott húst és halat valaki megint megette. De hisz ők látták, hallották is a

fiúcskát, mégsem merték elhinni, amit mondott, csak magukban tűnődtek el rajta. Egyikük sem akarta kimondani, amit gondolt.

Szhí! A fiú apjának és anyjának nevezte őket. „Hát jó. Meglátjuk, mi történik később, aztán majd eldöntjük, mit tegyünk.” – határozták el mindketten.

A férj ismét elment az erdőbe vadászni, megint elindult a folyóra halászni. Hazatért a zsákmánnyal. Felesége finom harapnivalót készített, jól belaktak. Ez alkalommal azonban több ízletes falatot, több finom ételt hagytak az asztalon. Lefeküdtek, de elhatározták, hogy kifigyelik, mi történik ma este. Várnak, immár éjfélig. Az elülső sarokban valami megreccsent, a sarokpolcról egy termetes fejedelemhős pattant ki. Kihez lehetne hasonlítani? Szépséges, ereit, csontjait a föld nedvei táplálták. Kiugrott, az asztalhoz ment, és hangosan megszólalt: „Most aztán kitettek magukért a szüleim, nagyon finom falatokat készítettek nekem. Meg kell ennem, mert erőre és észre van szükségem.” Alighogy asztalhoz ült, hipp-hopp, apja és anyja is ott termett.

– Talán istennő küldte fiú vagy, talán védőszellem küldte fiú vagy, lehet, hogy igazat mondtál, s valóban a mi fiunk vagy. Senkink nincs, nagyon örülünk neked, sőt kérünk téged, ne hagyj el bennünket többé, maradj velünk – könyörög az ember és az asszony, kérve kérik, legyen az ő gyermekük.

– Legyen, ahogy ti akarjátok. Hiszen a ti fiatok vagyok! – felelt vissza.

Ekkor a férj s feleség azonnal megértette, hogy nem véletlenül fájt az asszony térde, s a kövecske sem hétköznapi kő volt, hanem varázserővel bírt. És valóban, a sarokpolcon hűlt helye sincs. Megölelték, megcsókolták egymást, és együtt folytatták életüket.

A fiú egyszer megkérdezte apját és anyját: „Miért csak mi élünk a földön? Mindössze hárman. Vagy élnek még valahol hozzánk hasonló emberek?”

„Sok ember élt itt. De nagy baj, szörnyű baj történt. Valahonnan fejszékkel, késekkel felfegyverzett emberek érkeztek, s mindenkit és mindent elpusztítottak. Mi is csak véletlenül maradtunk életben, kicsi gyermekek voltunk.” – magyarázta fiának az apa.

„Hát jó. Drága jó szülőapám, kedves jó szülőanyám, hatalmas erőt érzek ereimben, csontjaimban, világot akarok látni, megkeresem a hozzám hasonló embereket, de felkutatom a gyilkosokat is. Ha életben maradok, hazajövök. Ha meghalok – a lelkem tér vissza hozzátok.” – hajolt meg apja és anyja előtt Imi Sansuhpatü evalt voltü Monyszho – ugyanis ezt a nevet adták neki szülei, ami ezt jelenti: Asszony térdekalácsából lett mesebeli ember, Mos Férfi.

Évszázados szokás szerint mindannyian kimentek az utcára. Asszony térdéből lett Mos Férfi a nap járásának irányába körüljárta a házat, s hétszer meghajolt. Az apa hosszasan szorongatta fia kezét, majd így szólt: „Fáj a szívünk, amiért itt hagysz bennünket, ugyanakkor büszkék vagyunk rád. Tudjuk jól, hogy minden férfi maga választ utat magának.”

Az atyai szótól és kézszorítástól minden eddiginél szebb és erősebb lett a gyermek, legalábbis a szülők szemében. Mindhárman a déli nap felé fordultak, majd Asszony térdéből lett Mos Férfi elindult világot látni.

Hosszú vagy rövid utat tett meg, senki sem tudja. Egyszer csak rengeni kezdett a föld, ingott-bingott egyik oldalról a másikra. Dübörgő léptek hallatszottak. Valaki közeledett, és olyan hangosan bosszankodott, hogy Asszony térdekalácsából lett Mos férfi is meghallotta: „Na, mi történt veled? Mitől rémültél meg? Messzi földet bebarangoltunk, sok-sok folyót körüljártunk, és eddig semmi bajunk nem esett. De hisz ez Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi, aki három napja látta meg a napvilágot, csak nem félsz tőle? Úgy látom, tőle rettentél meg ennyire!”

Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi elindult a hang irányába. Mintha csak a hatlábú, hatkezű hatalmas vurszot* látná. És valóban, a hatlábú, hatkezű lószörny mozdulatlan, egy tapodtat sem megy előre, a hátán pedig Óriás Öreg ül. Olyan a teste, mint egy százéves cédrus.

Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi habozás nélkül elindult feléje, és udvariasan üdvözölte: „No, szervusz, Bácsika.”

„Mit nevetsz?” – kérdezte Óriás Öreg a vursz hátáról leszállva, s öklével akkorát vágott az Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi feje búbjára, hogy a férfi térdig süppedt a földbe.

Óriás Öreg telenevette az egész erdőt. „Ha-ha-ha! Maradj csak itt, míg csontjaidat és húsodat szét nem hordják a varjak!” – mondta, s felült a vursz hátára.

De Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi hirtelen a vursz mellett termett, és kiabálni kezdett: „Ez nem tisztességes, Bácsika. Szállj le. Most rajtam a sor.”

Óriás Öreg megfordult, és látja ám, hogy Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi a földön áll. Nem volt mit tennie, lemászott a vursz hátáról, közben így töprengett: „Mindössze három napja született, mégis honnan vehetett annyi erőt, hogy engem legyőzzön!”

„Rendben van, legyen, ahogy kívánod, birokra akarsz kelni velem? Nos, ezt eddig még senki sem merészelte.” – dörmögte Óriás Öreg.

Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi nem késlekedett, ököllel fejbe vágta, és Óriás Öreg övéig süllyedt a földbe. Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi ott akarta hagyni, s tovább szeretett volna indulni, de ekkor Óriás Öreg kiugrott a földből, s mennydörgő hangon üvöltötte: „Hova mész, most én akarok leszámolni veled.” – s feje tetejére csapott. Most Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi süppedt övéig a földbe.

„Jah, ha-ha-ha! – nevetett fel Óriás Öreg olyan hangosan, hogy még a föld is beléremegett. – Maradj csak itt, finom falat leszel a madaraknak és a vadaknak. Csontjaidat, húsodat gyorsan széthordják majd. Nem egy hozzád hasonlóval találkoztam már, de élve még senki sem távozott tőlem!” – azzal felült a vursz hátára, s rögvest útra kerekedett volna. Ám hirtelen mellette terem Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi, s e szavakkal fordul hozzá: „Szállj le, Bácsika, most rajtam a sor.”

Óriás Öreg kelletlenül ereszkedett le lováról, s leplezetlen gonoszsággal ordította: „Mi van, játszol velem?” – de legbelül elfogta a félelem: lehet, hogy mégis a fiú az erősebb.

Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi késlekedés nélkül ráhúzott egyet az öklével. Óriás Öreg most nyakig süppedt a földbe, csak a feje látszott ki. Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi megragadta Óriás Öreg kinzsalját*, amelyet a vállán hordott, lenyisszantotta a fejét, ami nagy zajjal, fütyülve elrepült valahova.

„Ej! Egyszer valamikor emberek népesítik be ezt a földet, ezt a mocsaras tájat, békésen élnek majd, csak Óriás Öreg ne legyen közöttük, aki emberhúst eszik, s embervért iszik.” – e szavakat mondta Mos Férfi, s továbbindult. Tudjuk, hogy Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi csak a mesében él, s lám, a mese folytatódik.

Ment, mendegélt. Sokat ment, vagy keveset, nem tudjuk. Ismét rengeni kezdett a föld, egyik oldalról a másikra billent, a víz is himbálódzott. Egyszer csak hallja ám Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi: „Na, mi van? Kitől ijedtél meg? Tyű! Azt gondolod, veszély fenyeget bennünket? Hej, barátom, hiszen ez csak a háromnapos Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi.”

A fiú a hang irányába fordította fejét, s látja ám: a hatlábú, hatkezű vurszon ül a háromfejű Óriás Öreg, az emberevő. A lószörny pedig mind a hat lábát, mind a hat kezét megveti, s egy lépést sem tesz tovább. Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi fogadta őt, üdvözölte: „Ó, szervusz, Bácsikám!” A háromfejű Óriás Öreg alig lecsusszant a vurszról, máris a fiú feje búbjára suhintott. Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi övéig süppedt a földbe.

Óriás Öreg a vursz felé fordult, felmászott rá, s üvöltötte: „Megtudtam, ki ijesztett meg téged, kitől rémültél meg. Száz éve repülünk már együtt, soha senkitől nem féltünk, és most így megszeppentél. Hadd hordják csak szét most a vadak, a madarak...” Még be sem fejezte mondandóját, alig ült fel a vursz hátára a háromfejű Óriás Öreg, hallja ám: „Bácsika, hová

mész? Eljött az én időm, szeretném három fejedre ereszteni öklömet.” – kiabálta Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi.

A háromfejű Óriás Öreg nem hitt a szemének, de nem volt mit tenni, lemászott, s máris egy erős ökölcsapás sújtott le rá. Óriás Öreg a földbe süllyedt, csak három feje meredezett a levegőbe. Száz éve nem hallottak, nem láttak ilyet, hogy valaki kezet mert volna emelni az óriásra. Akárhány falut is hagyott emberek nélkül a gonosztevő, akárhány gyereket falt is fel. Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi kikapta Óriás Öreg kardját, amelyet a vállán hordott, s egy csapásra lesuhintotta mindhárom fejét, s azok erős szél nagy zajával, erős szél sebes süvöltésével elrepültek valahova.

Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi tovább folytatta útját. Ki tudja mennyit ment, sokat-e vagy keveset. A föld ismét mozogni, rázkódni kezdett. Egyik oldalról a másikra himbálódzott. Olyan erővel lépkedett rajta valaki. Hallja ám Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi: „Ivlapaszlap!* Mért álltál meg? Száz éve vagyunk együtt az úton, sok mindent láttunk, sok mindenkivel találkoztunk, de senkitől sem féltünk.” Minden szava mennydörgésként dübörög. Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi arra fordította fejét, ahonnan a dörmögés hallatszott, s meglátta a vurszon a hétfejű Óriás Öreg emberevőt.

Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi odament, hogy üdvözölje a szörnyet. Most a lószörnynek is hét lába és hét keze volt, s csak állt mozdulatlanul.

„Te szerencsétlen vadállat! Csak nem ijedtél meg az Asszony térdekalácsából lett Mos Férfitól? Valóban annyit ér, hogy félni kell tőle? De hisz csak három napja látta meg a napvilágot. Na, gyere, leszámolunk vele.”

Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi üdvözölni sem tudta: a hétfejű Óriás Öreg ökle a fejére zuhant, s vállig süllyedt el a földben.

– Jah, ha-ha-ha! Nézd csak – fordult a vurszhoz –, kitől féltél! Hadd vájják ki a madarak a szemét, hadd habzsolják be agyvelejét a vadak.

Felmászott a vad-vursz hátára. Ismét váratlanul érték a szavak: „Bácsikám, hova sietsz? Most rajtam a sor, hogy fejedre engedjem öklömet, tapasztald meg te is az enyémet.”

A hétfejű Óriás Öreg leereszkedett a vadról, látja ám, hogy közelében épségben, egészségben áll Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi. Még mosolygásra sem jutott ideje Óriás Öregnek, a súlyos vitézi ököl kőként koppant a hétfejű emberevő fején, aki ismét befúródott a földbe, csak hét feje meredt az égre. Mos Férfi kezébe ragadta Óriás Öreg súlyos kardját, amelyet a vállán hordott, s mind a hét fejét levágta vele, azok pedig fergeteges szél gyorsaságával elrepültek valahova.

A mese itt nem ér véget. Mos Férfi ment, mendegélt, vagy sokat vagy keveset.

„Haza kellene mennem. Vajon hogy élhetnek otthon a szüleim, hogy van apám s anyám?” Nem hagyták nyugodni gondolatai, ezért hazafelé vette útját Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi. Ment, ment, sok hanti falut látott, sok – emberekkel teli – városban gyönyörködött. Újraéledtek a földek, a vizek, boldogság borult minden házra, minden szívre.

Asszony térdekalácsából lett Mos Férfi hazatért falujába, sok-sok ember sietett az üdvözlésére. Honnan kerültek elő ezek az emberek? Valószínű, korábban ez a három Óriás Öreg nem hagyott senkit sem napot élni, sem éjszakát élni. Most már szabadok, előbújtak rejtekhelyeikről. Asszony térdekalácsából lett Mos Férfit hőstetteiért vezérükké választották, köszönetet mondtak a fiú szüleinek, és olyan palotát építettek nekik, amilyenről még álmodni sem mertek. Asszony térdekalácsából lett Mos Férfihoz pedig férjhez adták a legszebb, a legügyesebb kislányt. Ma is boldogan élnek.

BOGYÓSZEM ASSZONYKA

Élt egyszer egy ember, volt neki három fia. A Föld egyik legeldugottabb sarkában éltek, senki sem volt körülöttük, de az is lehet, hogy éltek arrafelé emberek. Van, aki tud róluk, van, aki látta is őket, mindenesetre apa és fiai nem tudnak a létezésükről.

A mese az mese. Hogy volt valaha felesége az embernek, vagy nem, senki sem tudja. Mennyi ideje laknak itt, sok vagy kevés idő telt el azóta, ki tudja. Egyszer azt mondja az apa a gyerekeknek: „Elmegyek, s keresek nektek egy Anyukát." Befogta a szánba a kutyákat, s elindult. Hosszú az út – hosszan utazott, rövid az út – gyorsan szánkázott.

Sok földet bejárt, sok folyót átszelt. Elfáradt ő is, a kutyák is. Egyszer csak véletlenül megbotlott egy odvas nyírtuskóban, amiből csak úgy áradt a füst. Az ember körbejárta a tuskót, kereste ajtaját. Váratlanul egy kis nyílásra bukkant, s bebújt rajta. Ment, ment, nézelődött körbe-körbe, de senkit sem látott. A férfi arra a helyre ment, ahol az edényeket tartják, s onnan váratlanul kipottyant egy bogyócska, nyomban el is gurult valahova, sehol sem lelte. Rövid várakozás után éles hang szűrődött ki a rejtekhelyről. „Nem tudom felemelni a kerek fenekű üstöt."

A férfi segítségére sietett, az üst hatalmas volt, mint egy fél mókusfej. Kis idő múlva Bogyócska újra visítani kezdett: „Jaj, nem tudom felemelni ennek a vadnak a fejét, pedig szeretném megfőzni a vendégnek." A férfi ismét segített neki. Látja – ez egy mókusfej. Bogyócska a férfi segítségével nagy nehezen megfőzte az ételt, meg is ették.

Nem volt semmiféle lánykérő, kézfogó, megegyeztek egymás közt, s férj-feleségként kezdtek élni.

A férfi fülig szerelmes Bogyószem Asszonykába, se lát, se hall, még a gyerekeiről is megfeledkezik. Bogyócska pedig hol ide ugrik, hol oda mozdul, de a férfi nélkül semmit sem tud megcsinálni.

Hosszú ideig élhettek így, egyszer csak a férfinak eszébe jutottak a gyerekei, s így szól az asszonyhoz: „Haza kellene indulnunk, ahol fiacskáim élnek, bizonyára várnak már engem." Bogyócska felült a menyasszonyi szánra, amelyet a férfi készített elő, befogták a kutyákat, és útnak indultak. Hosszú volt-e az út, rövid volt-e, végül hazaértek. A gyerekek örvendeztek, kifutottak a csumból, s kiabálni kezdték: „Ij, ij! Apácskánk érkezett meg. Valószínű anyácskát is hozott nekünk. Hol az édesanyánk?"

„Édesanyátok szőrmébe bugyolálva ül a szánon, segítsetek neki leszállni."

A legkisebb fiú felugrott a szánkára, felemelte a szőrmebundát, ahonnan előbújt Bogyócska, a szánkról a földre esett, s a ház oldalához gurult. A fiú futott, hogy utolérje, de ekkor váratlanul rálépett. Bogyócska pedig szétpukkadt.

– No, hát, gyerekek, hol az anyukátok? – kérdezte az apa.

– Nem láttuk őt! – válaszolták az idősebb fiai.

– Valamiféle bogyócska volt a szánban, de véletlenül ráléptem, s szétpukkant – mondta szomorúan a legkisebb fiú.

– De hisz ez ő volt! Most hol találjuk meg? – fakadt ki dühösen az apa.

És folytatták tovább életüket. Régi igazság, hogy az ember szépsége ügyes kezében rejlik, s nem csak küllemében. Lehet valaki szép nő, mint Bogyócska, de mit ér, ha semmihez sem ért, ha segítség nélkül még melegséget és jóságot sem képes adni embertársainak. Hamarosan a mesebeli Bogyószem Asszonyka sorsára jut.

A KIS TUNDRAI EMBER

A földnek ebben a szegletében vagy abban a sarkában, ahol még mi sem jártunk soha, árválkodott egy csum, azt sem tudjuk ki állította, de szelek sokasága tutujgatta, ezüst szarvasszőr takaró takargatta minden oldalról. Ebben a csumban élt a Kis Tundrai Ember. Kicsi korában kezecskéje még nem is volt kéz – fogni nem tudott, lábacskája még nem is volt láb – járni sem tudott, csak hajladozott, mint a zelnicemeggy ága. Szörnyű nap köszöntött le rájuk, nagy baj sújtotta sátruk. Hol bukkant elő a Nap ezen a reggelen, s merre bukott le ezen az estelen? Ezen a boldogtalan fekete napon gonosz emberek érkeztek három szarvas húzta három szánnal. Emlékszik a föld, emlékeznek a vizek, hogy ezek az emberek csak egyik szemükkel néztek, másik szemük nem is volt.

Kis Tundrai Ember édesapja bátor, erős vadász hírében állott. A házban sok volt a fekete vad szőre, vörös vad prémje – rókáké, cobolyoké. Mind ellopták ezek a furcsa jövevények. Apjának, anyjának kezét-lábát törték, mindkettőjüket a szánhoz vonszolták. Hogy a Föld mely zugába vitték őket, hogy mi történt velük ezt követően, Kis Tundrai Ember ma sem tudja. Ezóta él egyedül. Száz szarvasból, ezer szarvasból álló nyáj maradt neki az apai örökségből.

Felnőni, emberré lenni – nem egyszerű dolog. Kis Tundrai Ember sokszor ázott bőrig, sokszor fagyott csontig. Egyszer úgy érezte a fiú, hogy lábai lábakká váltak, izmai erővel teltek, forró vér csörgedez ereiben. El sem hinnétek milyen szép dalia lett belőle, talán csak ahhoz a négyéves őszi szarvashoz lehet hasonlítani, amelyiknek oly frissen ragyog a szőre. Nedves nyári fű, fehér rénzuzmó táplálta férfiúi erejét. Kis Tundrai Ember olyan vadásszá erősödött, mint amilyen édesapja volt. Erdőt, vizet körbejárt, fenyvest, lápost bebarangolt, találkozott vaddal, madárral, de magához hasonlóra még nem lelt. Az egész földet körbejárta, de férfi arcot nem talált, női arcot nem csodált. Szélnél gyorsabb gondolatok röpdöstek fejében, egyik a másikat váltotta. „Valóban egyedül élek ezen a fehér földkerekségen?” – kérdezte egyre gyakrabban önmagától a Kis Tundrai Ember. „Meddig élek még a földnek eme sarkában, ezen folyók találkozásánál?” Egyszer elhatározta, hogy elutazik a föld másik szegletébe, gondolván, majd talál magához hasonló embert ott, férfi arcra, női arcra lel majd ott.

Kis Tundrai Ember e gondolattal hagyta el a szülői házat. A ház sarkában lógott az a bőrből fonott tünzjan*, amellyel még édesapja fogta a szarvasokat. Kezébe kapta a kerek hurkokkal teli kötelet, majd a szarvasnyáj közé dobta. Egy kötélhurokba három fehér szarvas szaladt, három fehér bika. Befogta őket a szánba. Mindent felpakolt, ami csak a hosszú úthoz szükséges: harci nyilakat, íjakat és így tovább. A nap járásának megfelelően a szülői ház háta mögé ment, ahol a szent sarok volt, ahol ősei gyakran mutattak be áldozatot isteneiknek, ahol szellemeiknek főzték fekete vadak húsát, jávor vagy vad szarvas húsát. Háromszor meghajolt, háromszor forgott körbe a nap járása szerint, arccal nap felé fordult, s ekképp elmélkedett: „Hosszú útra indulok, rövid útra megyek, ki tudja. Ha szerencsésnek születtem, élve térek vissza. Ha szerencsétlen lesz utam, s meghalok, csak szellemem jön haza, így vagy úgy – örökké itt fogok élni.”

Erről még senki sem hallhatott, hisz a mese csak most kezdődik igazán. Alighogy felült a szánra, a három fehér szarvas, a három szarvasbika erős szélként repítette őt. Kis Tundrai Ember alig kapott észbe, szállt, szállt a szán, hó füstölgött a nyomán. Nem is futott, repült a három hófehér rén, Kis Tundrai Férfi pedig úgy érezte: ott, hol magas halmok, erdők voltak, a szántalpak épphogy érintették a földet, ott pedig, ahol mélyedések, folyók tátongtak, le sem értek.

Sokáig repült a szán, rövid ideig vágtáztak a rének, Kis Tundrai Ember egyszer csak egy folyót fedezett fel az úton. Megállította a három rénbikát, odasiklott a folyó közelébe, gondolkodott, mit is tegyen, végül úgy határozott, hogy egyik oldalról ráhajt a befagyott

folyóra. Ismét fehér hóförgeteg szállt fel a gyorsan repülő fehér szarvasok nyomában. A Kis Tundrai Ember rögtön rájött: minél tovább megy, annál szélesebb lesz a folyó, partja egyre meredekebb, a folyókanyarulatok egyre hosszabbak, a folyó hatalmas vízzé duzzadt, akár az Ob. Szemével egyre távolabb nézett, fülével egyre messzebb hallgatódzott. Az új folyókanyarulatban váratlanul felbukkant egy szán, amelybe szintén három fehér szarvas van befogva, s a szánon hozzá hasonló két férfi ül, nem is siklanak, hanem repülnek vele szemben. Amikor észrevették a Kis Tundrai Embert, megrántották a gyeplőt, s a három fehér szarvas, a három fehér bika abbahagyta az ügetést. Kis Tundrai Ember szintén megállította szarvasait, ne vágtázzanak tovább. Elindulnak egymás felé. Kis Tundrai Ember szemügyre veszi a hozzá hasonló jövevényeket.

Tizenöt rétegű feszes íjból kilőtt repülő nyilak távolságába közeledtek, megálltak, lemásztak a szánról; Kis Tundrai Ember szintén megállította három fehér szarvasát, és lecsusszant a szánról. A két idegen kezébe vette az íjakat és a nyilakat, Kis Tundrai Ember ugyanebben a pillanatban ragadta magához harci íját és három élű harci nyilát. A két idegen célozgatott, próbálgatták, melyik vállukról tudnak kényelmesebben nyilazni, pontosabban célozni: hol az egyik, hol a másik vállukat emelgették magasabbra. A Kis Tundrai Ember ugyanebben a pillanatban szegezte rájuk három élű nyilát, hogy egy lövéssel átszúrja a két férfit. Mindhárman harcra készen álltak, mindenüket egybevetették: íjaik is egyformák: többrétegűek, hajlékonyak és feszesek; kezeik is: kemények és erősek; nyilaik is: hosszúak és gyorsak. Pontosan lehetett látni – amikor a két idegen nyila elindul a Kis Tundrai Férfi felé, ő sem késlekedik, ugyanebben a pillanatban céloz a kettőre, oda, ahol szívük rejtőzött, s tüdejük lélegzett.

Állnak egymással szemben, nyilak hasítják a levegőt, erős kezeikben sokrétegű íjaik csattognak, csontjaik recsegnek-ropognak vállaikban, lábaikban. Sokáig álltak így, rövid ideig voltak így. Azután az a kettő leengedte íját és nyilát, felpakolták a szánra, fogták a gyeplőt, megrántották, felültek, és hóviharként repültek abba az irányba, ahonnét felbukkantak. A Kis Tundrai Ember is felpakolta harci fegyvereit szánjára, felült, s fehér szarvasai szintén repültek a tovatűnő szán nyomába. A Kis Tundrai Ember látja – az előtte repülő fehér szarvasok patáinak nyoma között mindössze akkora távolság van, mint amilyen hosszú csontvégű rénösztökéje. A rénösztöke a legmagasabb és legvékonyabb nyírfából készült. Hátranézett, hogyan futnak saját szarvasai, milyen hosszú a futásuk.

Úgy tűnt neki, hogy az ő állatai is ugyanúgy futottak, patanyomaik közti távolság egy csontvégű rénösztöke hossznyira becsülhető. Kis Tundrai Ember ekkor eltökélte, hogy utoléri az előtte száguldó szánt; a gyeplővel odacsapott a vezérszarvas oldalára, a többieket az ösztökével bíztatta. Nézi az előtte lévő szánba fogott szarvasok nyomát, hát látja ám, hogy azok egyre gyorsabban repülnek, lépésük már két-három rénhajtó rúd hosszával is felér. Kis Tundrai Ember hátrakémlelt: az ő szarvasai is ekkorákat szökkennek. Még gyorsabban kezdte űzni fehér állatokat. Úgy viharzottak, mint az orkán. Alig lehetett látni a hóförgetegben, de azt észrevette, hogy az út hirtelen összeszűkül, és egy keskeny, szűk kis résen repülnek a szánok. Aztán rájött: az előtte száguldók a nyári szúnyogoknál is több szarvasból álló nyájához értek, meg sem lehet számolni, hány száz, hány ezer szarvas engedett nekik utat, a szán szelte-e keresztül a csordát, vagy a szarvasok engedtek neki utat, nem tudni.

Nos, ezen a szűk, keskeny allén át vágtatott a Kis Tundrai Ember három fehér szarvasa is. Egyszer csak megtorpantak az állatok. A Kis Tundrai Ember lemászott a szánról, leverte magáról a havat és a zúzmarát, amely a gyors száguldás során belepte, kioldotta a gyeplőt, s gondolkodni kezdett, mit jelenthet ez. Hej! Úgy tűnik, az a kettő épp hogy kifogta három fehér szarvasát, még szaporán lihegtek a szerencsétlen párák, szerszámaik is szétdobálva hevertek, gazdáik még elpakolni sem bírták azokat.

Kis Tundrai Ember alaposan szemügyre vette a szánt, amin a két idegen utazott. A szántalpakat százéves nyírfákból faragták, amelyek a magas dombon nőnek, lábacskái is

nyírből készültek. Körülnézett, két sátrat látott. A njukák* ajtajai csaknem nyitva állnak, arcokat lehet látni, de senki sem jön ki a sátrakból, minden szem a Kis Tundrai Férfira mered. Ám ő nem sieti el a dolgot, nem rohan egyik sátorba se. Mást nem is látott a két férfin kívül. Hát kik ezek az emberek? Lehet, hogy szellemek? Mihez kezdhet velük? Némi nézelődés után rájött, hogy az egyik sátorban egyszemű emberek ülnek, a másikban ugyanolyan kétszeműek, mint ő. Persze már idefelé jövet – amikor a szarvasnyáj kettéválva utat engedett nekik – észrevette, hogy az állatok egyik fele egyszemű, másik fele kétszemű, sőt a kutyáknak is csak egy szemük van. „Lehet, hogy erdei szellemek, vízi szellemek élnek ezekben a sátrakban, de lehet, hogy hozzám hasonló hétköznapi emberek közé keveredtem! Itt állok a közelükben, nincs sok választásom, a kezükben vagyok. Hát jó, bemegyek abba a házba, ahol a hozzám hasonló kétszeműek laknak.” – ilyen gondolatok keveregtek fejében.

Kis Tundrai Ember erősebben kötözte a szánhoz a gyeplőt, felült rá, s gondolkodott, majd felállt, kifogta a három fehér szarvast, a három fehér bikát, és lassú léptekkel a sátorhoz közelített, kinyitotta ajtaját, majd bement. Látja ám, hogy a ház egyik felében díszes ruhába öltözött hét fiatal férfi és hét szép asszony ül, a másik felében pedig, az elülső sarokban ősz hajú, ősz szakállú öregember üldögél ősz hajú feleségével. Olyan öregek voltak, hogy deres hajukból már a madarak is raktak fészket, de ők észre sem vették. Ugyanezen az oldalon, ennek is az alsó felén található egy válaszfal, s ott lóg a menyasszonyi lepel. Középen van a vőlegény helye, székét hófehér nyebljujból*, koromfekete nyebljujból készítették. Kis Tundrai Ember csak áll, s vár, mi lesz most.

A díszesen felöltözött hét fiatal egyike egy pillantással, egy mozdulattal jelezte, hogy lépjen beljebb, s üljön a helyére, amelyet fehér nyebljujból, fekete nyebljujból készítettek a vendégnek. Kis Tundrai Ember bement, leült a vőlegény szent helyére, ahol a szép szarvasszőrme tündöklött. Nem szólt senki egyetlen szót sem, csendben várakozva ültek. Sokáig voltak így, rövid ideig voltak így, egyszer csak hirtelen talpra ugrott négy dalia a hét közül, s kifutottak a házból. Hallja ám a Kis Tundrai Ember, hogy a szarvasnyáj futkosni kezd a sátor körül, s a pányvakötél fütyülve repült a szarvasagancsok között. A négy szép fiatalember kis idő múlva ismét bement a házba, és friss szarvasbőrben meleg, zsíros húst hozott.

A hús egy részét feltették főni az asszonyok, a másik részét nyersen hagyták. Megterítettek egy családi asztalt, egy másikat pedig a vendégnek állítottak, nyers hússal teli tálkát, két kést helyeztek rá, a vendégnek férfi kést adtak, vele szemben pedig a női kést rakták le. Az ősz hajú, ősz szakállú öreg váratlanul megszólalt a Kis Tundrai Ember nyelvén: „Milyen földről érkeztél, mely folyótól jöttél, nem hallottam, nem tudom. Lehet, hogy Isten vagy, lehet, hogy szellem, de nem kellene egyedül élned, találnod kellene egy társat, egy asszonyt, gyere, kóstold, mit főztünk neked!”

Kis Tundrai Ember egy szót sem szólt, csak ezt gondolta: „Természetesen nagyon örülök, de hol találnék életem párjára, hol lelnék egy hű társra?”

És ebben a pillanatban a rekesz mögül kilép a menyasszony – nap-kisasszony úrnő-lány, tűz-kisasszony fejedelemhős-lány – odamegy az asztalhoz, fogja a női kést, és a vendéggel együtt enni kezdi a finom szarvashúst. Így ettek-e, lehet, nem így ettek, vettek-e egy falat húst, nem vettek kisujj nagyságú húsfalatkát – senki sem tudja; csak egyet tudunk – ünnepeltek az emberek, meleg nyers húst fogyasztottak, s a hétfülű üstből befalták az összes forró, zsíros húst. S ekkor az ősz hajú, ősz szakállú öreg újra megszólalt: „Te, más földről jöttél, más víz mentén éltél, mégis jósággal érkeztél hozzánk, a szívedbe látunk, de hogy mire gondolsz, egyedül csak te tudhatod. Az, aki megosztotta véled ételét, s egy tálkából evett veled húst, a mi legkisebb lányunk – életünk utolsó lehelete, halhatatlanságunk vége és kezdete. Nap ragyogja nappal, hold fényesítse éjjel közös életeteket. A túloldali hálóhelyen, veled szemben – a mi hét fiunkat láthatod, s e szépségek ott, az ő feleségeik.” Az öregapó ekkor elhallgatott, s szemét lehunyva várta a választ.

„Egy gondolatom van, Jóapám. Barátot keresek, olyat, aki nélkül nem is lehet élni a világon. Nélküle a Nap nem melegít, a Hold nem világít.” – válaszolta Kis Tundrai Ember. Az ősz hajú, ősz szakállú öreg ismét lehunyta szemét, és százéves bajusza alatt így folytatta: „Figyelj csak, Kis Tundrai Ember, gyermekem, sokáig ácsorogtál ma az utcán, nézegetteted sátrainkat, rénnyájainkat, kutyáinkat. A másik oldali bőrsátrakban félszemű emberek élnek, kutyáik, szarvasaik is egyszeműek. Sok száz év óta élünk egymás szomszédságában, mégis: tudni sem, hallani sem akarunk egymásról, csak gyűlölködünk. Elég csak egymásra néznünk, már megvan a baj: azonnal harci ruhát öltünk, előkészítjük sok élű feszes harci íjainkat, fogjuk háromrétegű feszes nyilainkat, s ott állunk egymással szemben, halálos harcra készen. A harc addig folytatódik, amíg egyetlen élő ember is marad. Jól jegyezd meg, fiam, egyetlen pillantásoddal se ajándékozd meg őket.” – mondta az öregapó, s ismét becsukta a szemét.

A Kis Tundrai Férfi megjegyezte az öreg szavait, s megesküdött magában, hogy soha egyetlen pillantást sem vet arra a sátorra, amelyben az egyszeműek laknak. Kis Tundrai Ember boldog volt, mint senki még, feleségül vette a nap-asszonyt, a tűz-asszonyt, s együtt laktak nappal, együtt háltak éjjel. A hét férfi s azok hét asszonya testvérbátyjaivá, testvérnénjeivé lettek.

Életük örömmel teli, szívükben boldogság lakozik. A mese pedig folytatódik: tovább kell szőnünk az emberek meséiből.

Egyszer az idősebb sógor útra készülődött. Kis Tundrai Ember így szólt hozzá: „Bátyám, ha hosszú útra indulsz, vigyél magaddal engem is, szeretnék világot látni.” „Hét mocsár megett, hét fenyves mögött, száz nedves nyírfából, ezer ládús nyírfából álló nyíres van, ahol ezer fehér törzsű nyírfa nőtt, ott kóborolnak a vadrének. Ezekre szeretnék vadászni. Ha akarod, tarts velem.” – felelte a felesége idősebb bátyja, Up. Kis Tundrai Ember összekészülődött, felöltözött, s kiment a sátorból.

Az ősz hajú, ősz szakállú öregapó idősebb fia fonott feszes pányvakötelét a szarvasnyáj közepébe hajította. Egy hurokba három madárkönnyű szarvas hurkolódott. Befogtak, vadászíjaikat és nyilaikat a szánra pakolták, s a szarvasok máris repültek, csak a hatalmas hóförgeteg maradt mögöttük. Érzi ám a Kis Tundrai Ember: ahol zsombékok, halmok, erdők, hegyek vannak – ott a szántalpak épphogy érintik a földet, ahol mocsarak, mélyedések, folyók és tavak terülnek – ott fölöttük suhannak el. Az idősebb sógor megrántotta a gyeplőt, a szarvasok megálltak, fogta az íjat és a nyilakat.

Kis Tundrai Ember szintén észrevette a három vadrént, amelyek íjból kilőtt nyilak távolságában álltak. Up ezt mondta: „Kettőt én lövök le a nyilammal, egyet pedig te ejts el.” Ahogy megbeszélték, úgy is cselekedtek. Először a két nyíl repült sípolva, bömbölve, mint a vihar, és a három erdei szarvas, a három vadrén eldőlt, mint a kivágott fa. Up visszarakta az íjakat és a nyilakat a szánba, Kis Tundrai Férfi az övével bíbelődött. Közben ezen töprengett: „Micsoda vadászat! A szarvas húsa, szőre itt marad a vadak martalékául, pedig milyen jó volna megenni a nyers májat!” Up kitalálta gondolatait, s mosolyogva így válaszolt: „Ha friss nyers májat akarsz enni, majd otthon megtalálod.”

Megérkeztek a szülői házhoz, bementek, s a Kis Tundrai Férfi nem akart hinni a szemének: a három kibelezett vadrén, a három erdei vad húsa már otthon volt: talán szárnyakon szállt haza, vagy miféle erők, milyen kezek juttatták a sátorba a sok húst?! Az asszonyok főznek, az asztalokon gőzölög az ízletes, meleg nyers hús és máj. A hétfülű kondérban – amit csak hét fülénél fogva hét asszony tud a tűz fölé emelni, s leemelni is hét asszony tudja – főtt a zsíros hús. „Na, ki akart májat enni?” – kérdezte az idősebb Up...

Az élet megy tovább, a mese sem érhet véget. Ím, milyen nap jött el.

Útra készülődött a középső Up. Kis Tundrai Ember is felöltözött, feltette a szánra saját íját és nyilait. A középső sógor bőrből font pányvakötelét a nyáj közepébe dobta, s egy hurokba három szürke szarvas, három szürke bika hurkolódott. Befogták őket. Alig felültek a szánra, a

szarvasok máris ügetni kezdtek, hó füstölgött nyomukban. Ugyanarra a földre utaztak, ahol száz fehér nyírfa nőtt, ahol ezer lédús szép nyír nőtt. Ott, hét mocsáron, hét tavon túl akartak vadrénre vadászni. Gyorsan repült a három szürke szarvas, fütyült a szél a szántalpak alatt, kavargott körülöttük a hó. Up hirtelen megrántotta a gyeplőt, a szarvasok megálltak, a férfi elővette íját és nyilait.

A Kis Tundrai Ember szintén észrevette az öt rént, s ő is magához vette vadászíját meg a nyilait. „Én egy lövésemmel három szarvast leterítek, te pedig ejtsd el a másik kettőt.” – alig kimondta Up, két nyila máris madárként repült, és három szarvas azonnal a földre zuhant. Ekkor Up íját és nyilait felrakta a szánra, a szarvasok közé csapott, s a három szürke szarvas szélsebesen ügetni kezdett hazafelé. Kis Tundrai Ember alig tudott felkapaszkodni a szánra. „Miféle vadászat ez? A hús, a szőr ismét az erdőben maradt, pedig igazán felhörpinteném a hosszú szarvaslábszárcsontokból a finom velőt” – gondolta a Kis Tundrai Ember.

Up kitalálta gondolatait, s mosolyogva megnyugtatta: „Ne szomorkodj, hékás, hazaérünk, s megehetjük.”

Hazaértek, bementek a házba, s Kis Tundrai Ember csodát látott: már mind az öt szarvast feldolgozták, az asszonyok abban az üstben, amelyet csak heten tudnak a tűz fölé emelni, már meg is főzték a szarvashúst, a forró, ízletes húsokkal teli tálkák az asztalon sorjáznak, s gőzük, párájuk a házi istenek, szellemek felé száll. Ettől kezdve Kis Tundrai Ember felesége hét fitestvérének egyikével minden alkalommal elment vadászni. Egyszer az ősz hajú, ősz szakállú öregapó évszázados ősz bajusza alatt ezt mondja: „Te, Kis Tundrai Ember, mi kedves vőnk, más földrészen nőttél fel, nem láttál hozzánk hasonló embert. De ki tanított meg téged vadászni? Bátor vadász, szerencsés ember vagy.” – dicsérte az öreg a vőt, majd ismét hosszú időre becsukta szemét.

De a mese folytatódik tovább.

Egyszer világos napra virradtak, mindannyian a Nap első sugaraival ébredtek. Hogy mit hoz ez a nap, senki sem tudta előre. Lehet, hogy a mese is véget ért volna, ha nem köszöntött volna rájuk ez a nap, ha nem jött volna el ez a nap.

A legkisebb sógor vadászatra készülődött a Kis Tundrai Emberkével. „Ma elmegyünk erdei vadat keresni, vadat ejteni indulunk, ha nincs ellene kifogásod, készülj te is.” – fordult a Kis Tundrai Férfihoz a legkisebb sógor.

Mint mindig, most is hosszú útra, messzi földre indultak hét mocsáron, hét tavon túlra, ahol lédús fehér nyírfák százai, világos törzsű nyírfák ezrei állnak – fekete vadért, cobolyért, rókáért.

A legfiatalabb Up fogta feszes kötelét, és erős lökéssel az ezer szarvasból álló nyáj közepébe hajította. A pányva éles suhogással sodródott, és egy csapásra három hároméves fekete szarvasra hurkolódott. Befogta a három fekete szarvast, a három fekete hároméves bikát, s felpakolta a szánra az íjakat, a nyilakat. Up megrántotta a gyeplőt, s a három hároméves fekete szarvas a földről a havas égbe repítette a szánt, metsző szél futott utánuk. A hegyeket, halmokat, erdőket épphogy érintette a szán, a mocsarak, folyók, tavak fölött pedig szinte a levegőben szállt.

A havas mezők egyikén, a mocsarasok másikán, ahol olyan magas hóbuckák voltak, mint másutt a földkerekségen – ki és miért találta ki ezt a helyet –, a három fekete bika, a három fekete szarvas hirtelen ügetni kezdett. Nyomtalanul eltűnt a havas füst, a szem távolba látott, a fül messzire hallott. Látja ám Kis Tundrai Ember, hogy egy félszemű ember sítalpon siklik, és fogolyra vadászik. Hol balra repülnek a lövések, hol jobbra. Ott van a fehér fogolycsapat. Kis Tundrai Ember hirtelen visszaemlékezett az ősz hajú, ősz szakállú öregember intelmére, és felkiáltott: „Jaj! Arany Nap! Mit tettem! Megbámultam a félszemű vadászt.” Ugyanebben a pillanatban, ugyanebben a percben a félszemű egy hóbucka mögül rájuk célzott. Up megkötötte a gyeplőt, fogta az íjat és a nyilakat, a vitézi vállakról a feszes íjból kilőtt nyíltól egy lőtávolságnyira állt az egyszeművel szemben.

Sokáig tartott a harc, nem tudjuk, de azt igen, hogy halálos volt. Hogy milyen kemény is volt az a nyíl, hogy ki készítette, hány rétegű volt, vagy hogy milyen erős volt az, aki kilőtte, erről nem is kell tudnunk. Ez a gonosz nyíl átszúrta a legfiatalabb Up mellét, oda fúródott, ahol vitézi szíve dobogott, ahol erős tüdeje lélegzett, s a kis hős a fehér hóra zuhant, körötte minden az ő meleg vérétől vöröslött.

A félszemű nem tette el íját és nyilait, a Kis Tundrai Emberkét vette célba. Ő megpróbálta kivédeni a lövéseket, s nem keveredett harcba vele. Amikor eljött a kedvező pillanat, megrántotta a gyeplőt, és szélsebesen visszafele vágtatott, hogy mielőbb megvigye a hírt az otthoniaknak. Megtorpant a három fekete szarvas, megállt a három fekete bika az atyai ház előtt. Kis Tundrai Ember odapillantott, s meglátta az egyszeműeket. Nem tréfa, a hét félszemű már felöltötte hadi ruháját, az íjakat és nyilakat kezükben tartották, dühükben a nyilak végét rágták.

Kis Tundrai Ember elengedte a három fekete szarvast, kifogta a három fekete bikát, gyorsan bement a sátorba, leült, s így szólt: „Baj költözött otthonunkba. Ezt a csapást én hoztam a házra. Ránéztem egy félszeműre, s ő megölte legfiatalabb fivérünket.”... Még be sem fejezte szavait, mind a hat sógor születési sorrendbe állt, magukra vették harci ruházatukat, fogták sokrétegű harci íjaikat és háromélű nyilaikat, s kimentek a sátorból.

Felesége fivéreit követve a Kis Tundrai Ember is átöltözött hadi ruhába, fogta a több fából faragott, ragasztott feszes harci íjait és nyilait, s utánuk ment.

A hadszíntéren mell a mellhez, arc az archoz álltak egymással szemben az egyszeműek és a hat fitestvér. Kis Tundrai Ember a szánhoz indult, felült rá. Az ellenfelek lövésre készen álltak. Három földön át, három égen át hallott a nyilak csikorgása, ropogása. Olyan erővel feszítették meg az íjak húrjait, hogy szinte csontjaik és inaik is megreccsentek-megroppantak. Visítva, sivítva repültek a csont- és vashegyű nyilak mindkét oldalról. Minden kilőtt nyíl nyomán patakzott az emberi szent vér, egy-egy harcos vére ömlött a földre. Sokáig tartott e véres játszma, nem tudjuk. Mindössze egy félszemű maradt életben. Sűrű vér áztatta a földet, már nem is tudta magába szívni, egy hatalmas vörös tó lett az egész föld.

A félszemű ember a Kis Tundrai Férfi irányába lopakodott, és halált hozó nyilait küldte felé. A Kis Tundrai Ember hol alulról, hol felülről, hol balról, hol jobbról próbálta megölni nyilaival a félszeműt. Sokáig harcoltak-e, vagy sem, nem tudjuk, de Kis Tundrai Ember türelme elfogyott, s ezt mondta: „Te apátlan-anyátlan! Mit akarsz tőlem? Anyádért vagy apádért akarsz bosszút állni? Én semmi rosszat nem tettem veled, s mégis mennyi ártatlan vér ömlött a földre. Nekem kell megbosszulnom a sok-sok gonoszságot, amelyet őseid követtek el. Megölték anyámat, apámat, először kezeiket és lábaikat törték össze, majd erdei vadak, vízi vadak prédáivá lettek szegények. Ráadásul én erről mit sem tudtam, ott maradtam árván nyírkéreg bölcsőmben, mohaágyamban. Kezeim nem is voltak még kezek – fogni nem tudtak. Lábaim járni sem tudtak, oly hajlékonyak voltak, mint a zelnicemeggy törzse. Most mérhetetlen erőt érzek magamban, kezeim kezekké lettek, inaim szorosan tartják össze testemet, ereimben forró vér csörgedez. Szemem láttára öltétek meg feleségem fivéreit. Kész vagyok megmérkőzni veled, majd meglátjuk, ki az erősebb.” Kis Tundrai Ember talpra állt, leszállt a szánról, hol a bal válláról, hol a jobb válláról méregette íját, fogta a legerősebb szarvatlan nyilát, és jobb válláról megfeszítette harci íja húrját, úgy érezte, hogy vállaiban szinte szétszakadnak az inak. Íja csikorgott, mint a jég, nyila pedig a félszemű mellkasába repült, oda fúródott, ahol szíve dobogott, tüdeje lélegzett.

Az utolsó egyszemű a vértóba esett. Ebben a pillanatban a félszeműek sátrából kifutott egy nyúl nagyságú, kétszemű asszonyka, ruházata mindössze egy nyúlbunda volt, ezért is hívták Ji Sovarszuh Kumal Imijének, Egy Nyúlbőrnyi Anyókának. Ez alkalommal ő is harci ruhát viselt, csak a fejére kötött női kendőt. Kezében az íj és a nyilak lángként csillogtak, ragyogtak, s így szólt: „Megöltétek hét bátyámat, majd meglátjuk, mire mész velem. Gonoszságomat, erőmet

még nem ismered, majd megmutatom, miként állok bosszút apámért, anyámért, lásd, amit akartál."

Kis Tundrai Ember és Egy Nyúlbőrnyi Anyóka ugyanezen a hadszíntéren indultak egymás ellen. Sokáig folyt a harc, vagy sem, nem tudni, de egyikük sem tudott halálos sebet ejteni a másikon, egyik lövés sem talált célba.

Ekkor Egy Nyúlbőrnyi Anyóka befutott saját sátrába, harci ruhába öltöztette, és magával vitte a harcba hét egyszemű menyét, s az ősz hajú aggastyánokat. Alighogy kimentek, Kis Tundrai Ember csak egy nyilat küldött, de ezzel az eggyel átszúrta valahányat. Aztán beszaladt sátrába, s magával vitte harcolni a megölt fivérek feleségeit valamint az ősz öregeket is. Hadi öltözetet adott rájuk, kezeikbe pedig íjakat és nyilakat. Alig kijöttek a sátorból, Egy Nyúlbőrnyi Anyóka egy nyilat engedett közéjük, ami mindannyiukkal végzett. Ezután Kis Tundrai Ember és Egy Nyúlbőrnyi Anyóka ismét folytatta magányos harcát, kezükben íjak és nyilak, csupán a csatatéren keletkezett vértó választotta el őket. Sokáig álltak egymással szemben, vagy sem, nem tudni, de beesteledett. Egy Nyúlbőrnyi Anyóka úgy érezte, maradék ereje is elhagyta, szinte nem is érezte csontjait, inait. Hátrálni kezdett, vissza akart menni sátrába, de ekkor eltalálta őt Kis Tundrai Ember nyila, s keresztüllőtte.

Kis Tundrai Ember visszatért, bement sátrába, s így szólt feleségéhez: „Erőm elhagyott, inaim elgyengültek, alszom egy kicsit, te addig varrj ujjaimra védőtasakokat, de ha zajt hallasz, kelts fel azonnal." – ezeket mondotta, s nyomban el is aludt. Az asszony megnézte férje ujjait, és megrémült. Hiányzott róluk a bőr, a hús darabokban lógott, az ujjcsontokat inak tartották össze. Azonnal hozzálátott a varráshoz. Könnyekkel, nagy bánattal telt meg a szíve.

Oly mélyen aludt Kis Tundrai Ember, mintha kavrral* vágták volna fejbe. Gyorsan elszállt az éjszaka, mire kivilágosodott, az asszony megvarrta férje sérült ujjaira az ujjvédőket. Egyszer csak hallja ám: hatalmas had közelít. Rögtön felébresztette férjét. Kis Tundrai Ember azonnal talpra ugrott, minden ujjára védőtasakot húzott, fogta harci íját, nyilait, s a hadak elibe ment.

Látja ám, hogy száz ember közeleg íjakkal, nyilakkal. A százfőnyi had élén az Egy Nyúlbőrnyi Anyóka, épségben, egészségben, fején kendő lobog, kezében aranyként ragyog az íj, és csillognak a nyilak. Száz nyilat zúdítanak a Tundrai Emberkére, ő pedig egyenként védi ki azokat, hol fölfelé üt, hol lefelé. A Kis Tundrai Férfi nyilaitól öt-tíz ember esik el. Hosszú ideig süvítettek a nyilak, sivítottak a feszes íjak, vagy sem, Kis Tundrai Ember és az Egy Nyúlbőrnyi Anyóka ismét egyedül állt egymással szemben: íj íj ellen, nyíl nyíl ellen. Csak az egyre nagyobbra duzzadó vértó választotta el őket.

Sokáig repültek a nyilak, hosszú ideig röpdöstek, mindenesetre gonoszsággal, halállal küldték azokat, de semmit sem tudtak elérni. Kis Tundrai Ember jobb válláról feszes íjából kilőtte nyilát, ami az öve fölött fúródott az Egy Nyúlbőrnyi Anyókába. A feszes harci íjból vitézi kézzel kilőtt nyíl vissza is vetette az asszonyt. Kis Tundrai Ember megfordult, bement a házába, érzi, ereje fogytán, csontjai, inai elgyengültek, nem tudják megtartani testét. „Alszom egy keveset. Ha valamilyen zajt hallasz, azonnal ébressz fel." – mondta, majd lette fejét a fehér nyebljujra*, amit speciálisan készített a felesége, s mély álomba zuhant. Az asszony megnézte a férjét, nem ismert rá – az egész teste feketéllett a sebektől, szinte eleven hústömeg volt az egész ember.

Mit tehetne, hogy lábalhatna ki ebből a bánatból, hogy könnyíthetne a bajon, nézte csak nézte a férjét, és keserűen sírt, könnyeivel mosta ura friss sebeit. Ekkor hirtelen hallja ám, hogy súlyos léptek alatt dübörög a föld. Gyorsan felébresztette férjét. Kis Tundrai Ember talpra ugrott, harci ruhába öltözött, fogta a nyilakat és az íjat, s ezt mondta a feleségének: „Ez az utolsó harcom, ha kitartok, akkor az élet folytatói leszünk, holdas világot, napos világot élük mi ketten. Ha nem tartok ki – madarak martaléka, gonosz vadak prédája leszek." – A Kis Tundrai Ember megölelte feleségét, kiment a házból, s mit lát: a háromszáz fős, íjakkal és nyilakkal

felfegyverzett had élén az Egy Nyúlbőrnyi Anyóka nyakába kötött kendővel lépked: él, egészséges.

Kis Tundrai Ember jobb válláról céloz, bal válláról próbálkozik, vállcsontjai csakúgy csörögnek, inai majd szétpattannak, amikor hadi íjából nyilait kilövi. Hét mocsáron át hallik, hét erdőn által hallik az íjak süvöltése, a nyilak sivítása. Íjából kilőtt nyilai tíz-húsz harcost döfnek keresztül egyszerre. Sokáig folyt a harc, vagy rövid ideig tartott az ütközet, nem tudjuk. Kis Tundrai Ember és Egy Nyúlbőrnyi Anyóka ismét egyedül maradtak. Íjaikból sok nyilat kilőttek egymásra. Amikor a nyilak elfogytak, az íjakkal folytatták a harcot. Addig verekedtek, míg a sokrétegű feszes íjak darabokra nem hulltak.

Annyira forrt, izzott bennük a gyűlölet, hogy végül szabadkézzel estek egymásnak. Sokáig ütötték egymást, egyikük sem akart engedni. Amikor Egy Nyúlbőrnyi Anyóka hirtelen azt érezte, hogy elhagyta minden ereje, inai nem tartják vállát, lábát és kezét, búvármadárrá változott, felrepült az égbe, elbújt az úszó felhők között, eltűnt a távoli ködben. Kis Tundrai Ember szintén vízi lúddá változott, s nyomába eredt, hogy el ne szökjék.

Egy Nyúlbőrnyi Anyóka ez idő alatt elért Torum Atya házához, és így imádkozott hozzá: „Hatalmas Torum – én apácskám, miféle hanti embert teremtettél, meg akar fosztani az életemtől, a lélegzetemtől. Légy oly jó, engedj be engem a házadba.” A Kis Tundrai Ember meghallotta ezt, gyorsan Torum Atyához repült, és így imádkozott hozzá: „Hatalmas Torum – atyácskám, szent Istenem – atyám, ne hallgasd meg, mit mond ez a véres császármadár, sokáig űztem őt, ne engedd a házadba. Ha nyitva is van házad ajtaja, zárd be hét erős záraddal, lakatold be hét titkos lakatoddal.” Torum Atya meghallgatta az ember hangját, s bezáratta az ajtókat hét erős, hét titkos zárral, s az ablakocskán keresztül kikiabált: „Ivlap! Aszlap! Miféle apától és anyától vagytok ti, lányom és fiam. Miféle gyűlölködést agyaltatok ki, micsoda *apátok bosszúját* keresitek, de hisz én nem ezért bocsátottalak benneteket a földre, hogy vérrel öntözzétek azt, hanem hogy a nap járása szerint éljetek, hogy asszonyok legyenek a földön, hogy férfiak éljenek a földön.”

Kis Tundrai Ember és Egy Nyúlbőrnyi Anyóka visszafordultak, leszálltak a földre. Ott újra emberré változtak, és megint gyűlölködve estek egymásnak. Hosszú ideig harcoltak, rövid ideig harcoltak, egyszer csak Egy Nyúlbőrnyi Anyóka feladta, és imádkozni kezdett: „Ez minden, Kis Tundrai Férfi, nincs több erőm, neked van igazad, nem ártottál soha senkinek, őseim és én magam vagyok bűnös a sok ember haláláért, a kiontott emberi szent vérért. Légy hatalmas úr, könyörülj rajtam, béküljünk ki.”

A Kis Tundrai Férfi ezt válaszolta: „Emberi erőmet, férfias erősségemet nem tudod legyőzni, ezt magad is megtapasztalhattad. Nézd csak, ameddig mi mérkőztünk mivé lett földünk, népünk: hét földön túl semmi élőlény, hét víz körül semmi élő nem maradt. Se élelmet, se öltözetet nem találsz. A nap sugara vörössé vált az emberi vértől, a hold fénye elfeketült a bánattól.” A Kis Tundrai Férfinak hatalmas szíve volt, kibékült az Egy Nyúlbőrnyi Anyókával. Arcukat boldogság borította, a földön emberek jelentek meg, a tundrán rénnyájak százai, ezrei futkostak, az erdőben megelevenedtek a vadak, a vizekben megélénkültek a halak. Egy Nyúlbőrnyi Anyóka és Kis Tundrai Ember száz coboly magasságú házakat épített. Békében éltek. Nem volt köztük semmiféle gyűlölködés, viszálykodás. Lányaik és fiaik születtek, térdükön unokáikat hintáztatták. Meglehet, ma is élnek, és minden szörnyűséget elfelejtettek.

Csak a mese emlékezik arra, hogy egykor fekete vérrel öntözték a földet.

ÖT REGE, ÖT MESE

Védőszellemes földön, bálványszellemes földön élt, *éldegélt Nagynéni és Unokaöcsike*. Hosszú ideig éltek, rövid ideig éltek, senki sem tudja, senki sem látta. Egyszer, nappalok és éjszakák múltával e kéréssel fordult Nagynénikéjéhez Unokaöcsike: „Nagynéni, készíts nekem egy íjacskát, pici nyilakkal, mert apró vadakra, kicsi madarakra szeretnék vadászni."

Nagynéni sokáig hallani sem akart róla. Egyszerűen nem akart íjat és nyilakat készíteni kis unokájának, a szíve nem engedte. Ám Unokaöcsike addig-addig ismételgette kérését, sőt, könyörögőre fogta a szót, míg nagyanyó szívét meg nem lágyította.

Nagynéni forgácsfamaradékból, legyalult fűzfa *forgácsfamaradékból való íjacskát* és nyilacskát készített neki, majd így intette kis unokáját: „Unokaöcsike, csináltam neked íjat és nyilat, most már mehetsz, kergetheted a vadakat, de egyet jegyezz meg jól: mindig csak olyan messzire merészkedj, amíg a házunk látható, tovább egy tapodtad se, mert elkeveredsz."

Eljött a következő nap. Unokaöcsike fogta az íjat és a nyilat, amit nagyanyja készített a forgácsfa maradékából, s szaladgálni kezdett a ház körül, közben íjával kis madarakra, apró vadakra lövöldözgetett. Kilövi a nyilat az íjból, utánaered, majd újra céloz, és megint elindul a leesett nyíl irányába. Ismét fogja a nyilacskát, s íjával hol erre lő, hol arra céloz, közben teljesen megfeledkezett nagyanyó intelméről. De lám, most hirtelen eszébe jutott, s felidézte: Nagynéni nem engedett messze.

Visszafordult, de már nem látta a házukat! Balra nézett – nincs a ház. Jobbra nézett – ott sincs. Körbe-körbetekingetett, de szeme sehol sem lelte meg.

Unokaöcsike nem tudta, merre induljon, hova forduljon – fogalma sem volt. Ekkor hirtelen meglátott egy *háta letaposott, széle letaposott utat*, amit mindkét oldalról moha meg fű szegélyezett. Unokaöcsike ezt gondolta magában: „Ilyen úton nem tévedhetek el. Ha ezen indulok, biztos hazajutok. Nagynéni feleslegesen nyugtalankodott."

Hóna alá csapta az íjat, a nyilat, s szaporán lépkedett. Lába szabad, keze szabad, könnyen halad. Minden kötöttségtől megszabadult. Hol ide köpött, hol oda, a szembeszél a köpetet visszahordta Unokaöcsike homlokára. Senki előtt sem zavartatta magát, senkitől sem félt. Sőt! Hangosan hahotázott, füttyentgetett.

Sokat ment vagy keveset a háta letaposott, széle letaposott, két oldalról mohával és fűvel szegélyezett úton. Egyszer csak mit lát? Egy házat, amit a legmagasabbra nőtt vörösfenyőből, leghosszabbra növekedett erdei fenyőből készítettek. Unokaöcsike ekképp morfondírozott: „Mi a csoda! A mi házunk nem ilyen volt, ez egy óriási palota!"

Mit volt, mit tenni, bement a legmagasabbra nőtt vörösfenyőből, a leghosszabbra nőtt erdei fenyőből épített házba. Amilyen könnyedén járt-kelt eddig, olyan könnyedén lépett be. Hát mit lát!? A házikó elülső szegletében lévő hálópadka végén könnyű meleg ruhába öltözött, boldog, ősz öregember üldögél. Kényelmesen üldögélt, éldegélt itt, pelyhes madárfészek-otthonában.

Az ősz bácsika, amint megpillantotta a fiút, azonnal felállt, mosolyogva odament hozzá, megölelte, megcsókolta, s ezeket mondotta: „Hej! Unokaöcsike, akkor láttalak utoljára, amikor az apró faforgáccsal, puha meleg mohával bélelt bölcsőben aludtál, könnyű nyúlszőrmébe bugyelálva. Milyen nagyra nőttél, hogy megerősödtél! Mi szél hozott erre, valami hírt hoztál? Vagy tán engem akarsz megörvendeztetni valamivel? Miért jöttél hozzám? Mesélj el mindent!"

Unokaöcsike tüstént válaszolt: „Nagynéni forgácsfamaradék kis íjat és nyilat készített nekem. Apró vadak, kicsi madarak után eredtem, s eltévedtem. Azután erre a sima, széles, nagy útra leltem, és elindultam. Így jutottam a házadba."

Bácsikája ezt felelte: „Jó, hogy eljöttél hozzám, Unokaöcsike! Élj egy keveset velem, mindenre megtanítalak, amit tudok, amit láttam és hallottam. Mindent elmondok neked. Amíg velem élsz, megtanulsz majd tőlem öt regét, öt mesét."

Eltelt a nap, leszállt az este, eljött az alvás ideje. Nagybácsika – így hívták a bácsikáját – ezt mondja Unokaöcsikének: „Éjszaka sehova se menj egyedül, szólj nekem, ha kell valami.”

Lefeküdtek, elaludtak. Unokaöcsike váratlanul megébredt, nem tudott aludni, teljesen kiment az álom a szeméből. „Ha már nem tudok aludni, kimegyek, járok egyet az utcán. Miért ébresztenném fel a nagybácsikámat, hadd aludjék, egyedül is sétálgathatok.” – határozott Unokaöcsike. Felvette a malicát*, és kiment. Nézi – éjfélre járt az idő. „Nem! Nem mehetek tovább, tüstént vissza kell fordulnom, mert ha felébred a bácsikám, nyugtalankodni fog miattam.” – gondolta a fiú egy kis séta után.

Odament az ajtóhoz, kinyitotta, bement a házba, s vissza akart bújni ágyába. „Hej! De hisz itt alszanak!” – nyugtalankodott Unokaöcsike. Ketten is! Szörnyen meggyötört emberek, szakadt ruhában, fekhelyüket – egyetlen szőrdarabka nélkül – meleg nyebljuj* helyett vedlett szőr fedi felül, ami nem tartja a meleget. Az alvók nagyon összefagytak. Unokaöcsike még jobban megrémült, kivágtatott az utcára, s ekképp fohászkodott: „Aranyos Istenkém! Mi történt? Úgy tűnik, idegen helyre cseppentem. Nappal észre sem vettem ezt a házat, milyen vak is vagyok! Nagyon szegény emberek élnek itt, valószínű férj és feleség.”

Unokaöcsike körülnézett, s meglátott egy házat. Ez az a ház, ahol az öregapó lakik, s ahova betévedt. Elindult a ház felé, bement, s látja, hogy a tűzhelyen a parázs már egészen kialudt. Odament Unokaöcsike a hálópadkához, le akart feküdni, de megint megtorpant: ismét ketten fekszenek az ágyban: férj és feleség. Szépen díszített, új meleg rénbőrbundával betakaródzva fekszenek két-három rétegnyi új rénszarvasbőrön. Édes álomban láncolódtak össze, arcukon könnyű pára.

Unokaöcsike ismét ijedten futott ki az utcára. „Hej, mi történt velem? Teljesen elvesztettem Nagybácsika házát.” Körülnézett, s meglátott egy házat. Elindul feléje, gondolván, ez már az öreg Nagybácsika szállása.

Bement, de rögtön rájött: még mindig nem oda jutott. Az elülső sarokban lévő hálópadkán ismét egy férfi alszik a feleségével. Testük csupa csont meg bőr. A hálópadka mellett üres asztal árválkodik rozogán. Unokaöcsike minden eddiginél jobban megrémült: ők a legszegényebb, legboldogtalanabb emberpár a világon – gondolta, s innen is kirohant.

Újból körülnézett, s egy másik házon akadt meg a szeme. „Valószínű itt lakik Nagybácsika!” – reménykedett a fiú, s gyorsan kinyitotta az ajtót, majd bement.

De elszomorodott: megint máshova keveredett. A ház elülső sarkában ketten alszanak a hálóhelyen – férj és feleség. Arcuk és testük fényesen, melegen ragyog, mellettük étellel, itallal teli asztal rogyadozik.

Unokaöcsike kétségbeesetten futott ki ebből a házból is, s majdnem hangosan felkiáltott: „Jóságos Isten! Ezek bizonyára, gazdag emberek. Ismét rossz helyre kerültem. Hát hol lakik Nagybácsika? Hiába mondta nekem, hogy ne hagyjam el egyedül a házat, nem hallgattam rá. Most hogy fogom megtalálni őt?” – cikáztak fejében a gondolatok, s tekintetével kereste Nagybácsika házát. De csak egy lábas kamrára bukkant. Ugyan torkában dobogott a szíve, csak-csak elindult irányába. Hohó! De hisz ez nem is lábas kamra, hanem egy imbolygó férfi, aki egész házat cipel a fején. Unokaöcsike hirtelen hátat fordított, s uccu neki, elindult ellenkező irányba. Ekkor váratlanul megpillantott egy házat, amelynek tornácán az ő kicsi íja és nyilacskája lógott.

– Hát persze! Hisz én akasztottam oda mindkettőt! Hogy miért nem jöttem rá erre korábban?

A fiú odament az ajtóhoz, kinyitotta, bement, s látja: a tűzhelyen még ég a tűz. Unokaöcsike levetette a malicát, s csendben lefeküdt Nagybácsika mellé. A sok szörnyűségtől kimerülten alig hunyta le szemét, máris elaludt.

Reggel lett, fényes nap köszöntött rájuk. Felébredtek, felkeltek. Nagybácsikája így szólt: „Unokaöcsike, éjjel hallottam, hogy kimentél az utcára. Nem láttál semmit, nem tudsz semmit, vagy láttál, esetleg tudsz is valamit?”

Unokaöcsike részletesen elmesélt mindent Nagybácsikának, minden jót és minden szörnyűséget, amit csak látott. Az öreg meghallgatta s megdorgálta: „Mondtam neked, hogy egyedül ne menj ki az utcára éjjel. Tudod, halott embereket láttál, akik úgy élnek most, ahogy életükben kiérdemelték. Így rendeltetett. Van, akit szörnyű ítéletre kárhoztatnak, van, akit boldogsággal, örömmel jutalmaznak. Hallgass ide! Az első ház – ahova betévedtél, és ahol ócska, szőr nélküli, bőr nélküli fekhelyen fetreng az a két ember – lakói életükben gazdagok voltak. Mindenük megvolt, de sajnáltak mindent az emberektől, a hozzájuk betévedőktől. A vendéget jó étellel, jó ággyal kell megtisztelni, ám ők épp az ellenkezőjét tették. Olyan ételt adtak nekik, amilyet ők maguk már nem ettek meg. Olyan rongyokból vetettek ágyat, amik már nem voltak fekhelynek valók. Olyan takaróval takarták be őket, ami már nem tartott meleget. A takarót pedig le sem terítették, csak úgy odadobták nekik. Maguknak persze a legjobb hálóhelyet készítették, és a legfinomabb falatokat is ők fogyasztották. Hát ezért lettek kegyvesztettek.

A második házban szintén ketten aludtak. De ők minden jóban részesülnek. Ágyuk puha és szép. Ételük jó és finom. Ezek az emberek életükben semmit sem sajnáltak a hozzájuk betérő vendégektől. A fáradtakat megetették, a legjobb ágybelit adták mindenkinek, ők maguk pedig azt ettek és azon aludtak, ami megmaradt a vendégektől. A látogatók pedig nem győztek hálálkodni, és minden jót kívántak a házaspárnak. Lám, meg is kapták: ezért élnek ilyen jól a másik világon.

A harmadik pár a harmadik házban csak csont meg bőr, semmijük sincsen. Nem szegény emberek. Épp ellenkezőleg, nagyon is gazdagok voltak a földi életben. Sok béresük volt, de nem vették emberszámba őket, éheztették szegényeket, nem adtak nekik enni. Soha nem segítettek azon, aki rászorult volna a segítségükre. Hát ezért adatott nekik ilyen kegyetlen sors – megtapasztalni a gyötrő éhséget és a dermesztő hideget.

A negyedik házban, ahova bementél, egy férj és feleség lakik. Most békésen alszanak, nyugodt lélekkel, mert mindig saját kezük, saját lábuk munkájukból éltek, semmit sem vettek el másoktól, sokat segítettek a betegeknek és az éhezőknek. Nem sajnálták tőlük sem az ételt, sem az italt. Ha meg ruha kellett valakinek, nyomban felöltöztették. Mindezt kötelességüknek tartották. Hát ezért adatott nekik mindörökre boldog, szép élet a másik világon.

Az ötödik regém, az ötödik mesém arról az emberről szól, aki hátán hordja a házát. Amikor a földön élt, senkit sem engedett be otthonába. Ha esett, ha fagyott – őt nem érdekelte. A háza mellett elhaladó embereket sem engedte be melegedni, pedig majd lefagyott kezük, lábuk. Soha senkit sem hívott be. Hát ezért hordja hátán a házát a másik világban. Így kívánták az emberek. És évszázadokon át sem fog megszabadulni a szörnyű terhétől.”

Unokaöcsike figyelmesen hallgatott, aztán amikor bácsikája befejezte öt regéjét, öt meséjét, ekképp szólott: „Nagybácsika, öt regédet, öt mesédet megjegyzem, el nem felejtem. Másoknak is elmesélem.”

Kimentek a házból. Nagybácsika a ház napfényes sarkából elővette a háromélű vasnyilat, erős és kemény húrú íjat, s Unokaöcsikének átnyújtva ezeket mondotta: „Unokaöcsike, neked adom eme erős, éles íjat, ezt a háromélű nyilat, fogd. És most figyelj: ha kilövöd az íjból a nyilat, menj abba az irányba, amelybe éppen repül. Aztán lőj újra, és ismét haladj a nyíl irányába. Hétszer lődd ki a nyiladat, s megtalálod a házadat. Nem tudlak hazakísérni, láthatod, kissé megöregedtem.”

Nagybácsika megcsókolta Unokaöcsikét, elbúcsúztak egymástól. Unokaöcsike mindent megköszönt öregapónak, s követte a tanácsait. Kilőtte a nyilát, s ment utána. Hétszer lőtte ki az íjából, míg végül az a házuk falába fúródott. Unokaöcsike odament, nagy erővel kirántotta a nyilat, amitől összedőlt a ház. Lélegzetet sem tudtak venni, amikor közelükben megpillantottak

egy szép, nagy, gondosan kiválasztott vörösfenyőből, válogatott lucfenyőből készült házat. Ebben a házban éldegéltek tovább Nagynéni és Unokaöcsike. A fiú ma is emlékezik Nagybácsika öt példázatára, és szigorúan betartja azokat. Ha van ételük, van italuk, meleg otthonuk – mind megosztják az emberekkel, ha mindez nincs, akkor szívük melegével melengetik embertársaikat. Unokaöcsike pedig mindnyájuknak elmeséli, elregéli nagybátyja öt regéjét, öt meséjét.

Évszázadok, évezredek múltak el azóta, de Unokaöcsike és Nagynéni még élnek, hogy másoknak is továbbadják a nagybácsi öt regéjét, öt meséjét.

JEGYZETEK

9. old. Énekelt vers. Belojarszkijban Jevgenyija Aktyomjova hanti nő énekelte.

10. old. Ennek a szövegnek egy öndicsérő női ének az alapja, amely megtalálható a Hantijszkije narodnije pesznyi c. lemezen Maria Vagatova előadásában.

11. old. Az ajánló sorokban említett Pastar falu az Ob mellett van, jó messzire a Kazim felső folyásától, ahova apai nagyanyját férjhez adták.

– A hanti nőnek a férje rokonsága elől el kellett takarnia az arcát, hogy csak a szeme lássék ki.
– Az újszülött gyereknek először nyírkéregből négyszögletes tálszerűséget varrnak, majd jóval később varrják meg neki az igazi nyírkéreg bölcsőt.
– Az osztják népzenei lemezen szintén hallható az ének Maria Vagatova előadásában.

12. old. Ezt a verset egy pályázat alkalmából megzenésítette az obi Vanzevat faluból Dibün nevű fiatalember, aki Szalehardban népművelő szakot végzett, s ezzel első helyezést ért el. Maga a vers nem hagyományos osztják verselésű, kifejezésmódja sem hasonlít a hagyományos hanti gondolkodásmódhoz. Dallama is oroszos és refrénes lett. Igen népszerű, hanti műsoros esteken mindig eléneklik.

13. old. Ez az énekszerű vers és az előző néhány vers is, az osztják éneknyelvi stílust tükrözi, így a szavak nem a beszélt nyelvi nyelvtani formákban vannak, hanem külön poétikus nyelvnek a formái. Például ennek a versnek a hanti szövegben szinte minden főnevén kicsinyítő képző van. Ez a kedveskedő stílusérték mellett a szótagszám növelését is szolgálja. Nagyon érdekesek ezeknek a verseknek a nyersfordításai. Általában maguk a szerzők is rendkívül túlzsúfolt, túldíszített, jelzőkkel elhalmozott orosz stílusban fordítják azt az egy-két osztják szót, ami aztán oroszul kétsornyi jelzővel lesz ellátva. Ennek oka, hogy az osztják szöveg egy sokkal mélyebb, nagyobb energetikájú, nagyobb érzelmi fűtöttségű rétegből ered, és nyelvi egyszerűsége ellenére hatalmas érzelmi töltése van. Ha a fordító vissza akarja adni az eredeti energiasűrűséget, érzi, hogy oroszul ellaposodik, s inkább négy-öt jelzőt tesz hozzá, amitől még otrombább lesz a szöveg, és általában az osztják szöveg szerkezetéhez vajmi kevés köze van. A képszerűség megtalálásában azonban sokszor nyújt segítséget.

– A Kurinyka nevű női éneknek a részletét idézi, mely szintén megtalálható a hanti lemezen Maria Vagatova előadásában.
– *Tűz-asszonyka* Az orosz fordításban a ‘naj’ szót ‘tűz’-nek fordították. Hagyományosan ‘úrnő’-nek szoktuk magyarra fordítani, mint ahogy a férfi védőszellemet ‘fejedelemhős’-nek, amikor élő emberi alakjukban jelenülnek meg.
– A ‘naj’ szónak a következő jelentései vannak: 1. női szellem, akit díszes ruhájú, ékszerekkel borított női alaknak képzelnek, nagy kendővel. 2. tűz 3. nap
– *A földet tapossa* a medve lábára vonatkozik. Arra utal, hogy az osztják táncban a lábbal szinte egy helyen taposnak, és a felső test mozog igen hajlékonyan. A fő hangsúly a kezekre és a törzsnek a különböző kicsavarodásaira kerül. Ezért mondják, hogy mi osztjákok a csontjainkkal táncolunk.
– A *magas tánc, alacsony tánc* kifejezés az osztják táncterminológiából származik, aszerint, hogy a táncokat a táncoló belső tartalmának megfelelően vagy kiegyenesedve és fölfelé irányulva járják, vagy a térdüket behajlítva, önmagukat alacsonyabbá téve inkább lefelé irányítják. Ez a medveünnepen játszik fontos szerepet, ahol a különböző szellemek mind megjelennek, és eltáncolják a táncukat. Például ezeknek a medveünnepi szellemtánc-énekeknek a szellemtánc formulája gyakran hangzik így: „erdei szellem magas táncomat eltáncolom én, íme.”

14. old. Anna Mitrofanovna Konykova kondai öreg néni, zseniális népi előadó és író, Hanti-Manszijszkban él.

– A szív és a máj az osztjákoknál az emberi léleknek a kifejezése.
– Ez a vers szintén az osztják egyéni énekek formuláit használja igen sűrűn.

15. old. Ezt a szintén népdalihletésű verset, ami az idősebbeknek a fiatalabbakhoz szóló, tanító-hagyatkozó énekeire épül, Belijarban, a már említett Jevgenyija Artyomjova osztják asszony szokta különböző fellépései alkalmával a kislányával együtt előadni. Nagyon szép dallama van, népdal dallamra énekli. Oly mértékben artisztikus és harmonikus, hogy az ő előadásában ezt a művet hajlamos vagyok a legjobban sikerült műköltészeti alkotásnak találni az osztják műdal-irodalomban.

16. old. Ez a vers szinte majdnem teljesen az egyéni énekeknek valamilyen személyek közti viszonyt taglaló, dramatikus vitatkozó stílusban költött változatát mintázza. Ezért szól 2. személyben a szöveg.

17. old. Van egy fürjszerű madár, nagyon ritkán lehet meglátni, magyarban valamiért fürjnek fordítjuk, (az orosz szövegben varjú szerepel!) amelyiknek az éneke mindenféle baljós előjelnek számít. Így például az embernek a halálát előre jelzi.

– Ennek a versnek a stílusa, egészen más, mint az előző népdali ihletésű verseké. Ez valódi költői vers. Nagyon sok belső rím, szójátékos elem van benne, ami nem mindig tesz jót a tartalmának.
– Maga az ilyen rövid, valakit vagy valamit kritizáló, különösen az emberi gyengék ellen irányuló versikék gyakoriak az osztják hivatásos költészetben.

18. old. A *szerencse* szó a vadászszerencsére vonatkozik. Az ember és a természet harmonikus voltának bizonyítéka a halász-vadász szerencse. Ez a vers – hasonlóan az előzőhöz – szintén egyéni műköltészeti stílusában fogant.

19. old. Az énekben előforduló Nagy Anglumang (Nagy Atlim) nevű falu az Ob mellett, a serkáli osztják területen oktjabrszkij rajonban, tehát viszonylag déli területen van. Eredeti osztják nyelvű lakosságából már csak néhány öreg néni él. Azonban a Kazim felől a Nazim folyóra vándorló és ott élő kazimi osztjákok egy része leköltözött ide. És itt letelepedett életmódba kezdett. Ezért mondhatja a kazimi származású Maria Vagatova azt, hogy rokonságát keresi itt. Nyilván valamilyen ének-alkalomra ott, a rokonságát látogatása közepette keletkezett ez a vers. Népies stílusú. Ahol csak lehet, tele van kedveskedő, kicsinyítő képzőkkel, és az osztják poétikus nyelvre jellemző nehezen, vagy egyáltalán nem fordítható szuffixumokkal.

20. old. A Hetta folyó a Kazim felső folyásánál, Juilszk osztják és Numtó nyenyec többségű falu között, inkább a Numtó felőli részen, tehát a folyás szerint följebb van.

– Ez a vers a helydicsérő énekek hatását mutatja, valószínűleg énekelni is lehet. A Hetta vidéke az erdős tundra övezetbe tartozik. A magyar Ruttkay Eszter elég hosszú ideig volt ezen a helyen Maria Vagatova húgánál.

21. old. Ezt a művet Maria Vagatova énekelni szokta. Minden szava az éneknyelvből való. Ezért vannak az igéken kedveskedő kicsinyítő képzők, amik a metrum és hangulatuk kedvéért fordulnak elő az eredeti szövegben. Az ilyen mélyebb értelmezés, amit a fordítás mutat (miszerint a szánút az életútnak felel meg) – az erős hidegben az ember lehelete ráfagy a bajuszára meg a szakállára, úgyhogy aki feketén indult el, az fehéren érkezik meg; úgyszintén a ruhájára ráfagy a fölvágódó hó, ami az öregedésnek a jele – az énekes előadásban nem érzékelhető. Nagyon pattogó, vidám dallamra éneklődik, és még mókázni is szokott hozzá Maria Vagatova, amikor előadja.

22. old. Ennek a versnek orosz fordítása vajmi kevéssé követi az eredeti szöveget.

25. old. Ez az énekvers elhangzott énekes előadásban Maria Vagatovától.

26. old. A vers elején és végén elhangzó *szellemhős uralta föld* tulajdonképpen arra vonatkozik, hogy minden helynek megvan a maga védőszelleme. Ha ez férfi alakú, akkor többnyire páncélos, kardos harcosként képzelik el, és a ‘naj’ ‘úrnő’ szónak a férfi megfelelője.

Ezért a helyeknek általában az szokott lenni az állandó jelzőjük, hogy 'úrnős, fejedelemhősös', azaz női szellemtől vagy férfi szellemtől uralt.

– A 'naj' (úrnő) a női védőszellemek terminusa. Ezeknek az ember alakú ideája tulajdonképpen, tehát nem anyagi képmása. Tűz és nap értelemben is használatos. Sokszor oroszra 'kraszavica'-nak (szépségnek) is fordítják. Mindenesetre a női jelleg megjelenülésének egyik legmagasabb foka.
– A *mintákat karcolok* terminológia a nyírkéregedények díszítésére vonatkozik, ahol a tavaszi sötét, ilyen vöröses színű nyírkéregbe először belekarcolják a rendkívül bonyolult díszítőmotívumokat, majd pedig kikaparják a belső vonalak közét, és így világosabb színnel jelenik meg a dísz. Amúgy arra vonatkozik, hogy minden körülötte lévő dolgot feldíszít a lelkében vagy a fantáziájában.
– Ez a vers körülbelül Maria Vagatova ars poeticája. Teljes egészében lehet énekelni népi dallamra, erre költődött, a stílusa ennek megfelelő.

27. old. Az *átdobott kötél* vonatkozhat a gyerekek ugrálókötelére, vagy a nyírkéreg bölcsőt hintáztató kötélre.

– A forgácsok *'helyei'* a férfiaknak a famunkát végző, ház melletti helyeire vonatkoznak.

29. old. Ez a vers – bár Schmidt Éva énekelve még nem hallotta – valamilyen dallamra költődött, és énekelni lehet, mert teljesen népdal jellegű, és valószínűleg Maria Vagatova valamelyik tukjakangi kiküldetéséből származik.

– Tukjakang az Ob mellett található, a Kazim torkolatától délre.

30. old. Ez a vers szintén az ilyen moralizáló típusba tartozik. A hangzás és a rímek kedvéért elég sok olyan kifejezés van benne, aminek az értelme nem különösebben világos vagy kifejező.

31. old. E vers hanti változata hiányzik a kétnyelvű kötetből.

32. old. A 'Jelum' szó az 'égi' szinonimája.

– A *folyós oldalt megkerülnek, erdős oldalt megkerülnek* folklórformula. Arra vonatkozik, hogy az egyik oldalon általában a lapos, vízjárta oldal van, a másikon a magas, hegyes. A hegyes, erdős oldalon vadásznak, míg a másikon másféle vadakat vagy halakat fognak.
– Az *Erdei vad torkot vágnak, erdei bika lábat vágnak* formula gyakori. Ez utóbbi a jávorszarvasra és részben a vadrénszarvasra vonatkozik. A lábat azért vágják, mert a nyúzásnál a lábnak a bőrét külön vágják.
– A *Ratpar-hö*, a *Hüspar-hö* 'Tűzhely-ember'-nek, 'Hamu-ember'-nek fordítható. Részben a mindig kemencesutban ülő, semmittevő fiú hősökre vonatkozik, részben pedig a házi munkára otthon hagyott fiatalabb testvérekre az erdei vadászszállásokon.
– A *háti teher* a vadászoknak a hátára vetett nyírkéreg puttonyszerű favázas teherhordójára vonatkozik.
– Ezt a népmesei ihletésű kisebb poémát nem tudom minek alapján írta Maria Vagatova. Mert az aranytábla és ezeket a varázsfogásokat tartalmazó mesék előfordulnak, de e poémában a mesevég „meg van modernesítve". Mindenesetre nyelvezete a hősmeséknek a poétikus formulás prózája, ami rímessé van alakítva, bár ez nem mindig tesz jót neki.

36. old. Ennek a versnek a hanti változata hiányzik a kétnyelvű kötetből.

39. old. Ennek a mesének a hanti változata hiányzik a kétnyelvű kötetből.

41. old. Ennek a mesének a hanti változata hiányzik a kétnyelvű kötetből.

43. old. A *vörös vad, fekete vad* a rókára és vidrára vonatkozik – prémállatot vadászik.

– Az osztjákban, ugyanúgy, mint a magyarban a 'keresni' ige fizetést/pénzt keresni jelentésben használatos... A magyarban is és az osztjákban is eredetileg a vadász által keresett állatra vonatkozott ez a kifejezés.
– Az *érződik valami* – a szem és a fül szóból tevődik össze, és azt jelenti, hogy az érzékeken túl, valamilyen megsejtése keletkezik az embernek arról, hogy valaki jelen van.

– A *hóporoló* formailag egy vékonyabb sulyok és egy vastagabb kard közötti átmenetet képező tárgy. Keményfából vagy agancsból, esetleg mamutagyarból készül.
– A *talpbélés* arra vonatkozik, hogy az osztják puha talpú lábviselet – akár rénbőr csizma, akár bőr bocskorszerű cipő – belsejébe finom vékony szárított füvet tesznek hőszigetelés céljából.
– A *bőrkaparó kés* egy kb. félméternyi vagy kicsit hosszabb fa, aminek a közepén merőlegesen egy penge áll, és ezzel kaparják az irharéteget a bőrről.
– A *kászuja* nyírkéregből készült, kb. 20 cm körüli zacskó alakú tárgy, amit a nyakba kötnek, és bogyógyűjtéskor először ebbe teszik bele a bogyót, majd később ebből beleöntik a puttonyba.
– Ez a mese tartalmában elég szokatlan. A szereplői általában fordított előjellel szoktak szerepelni. Így a Mos Nő pozitív figura szokott lenni, az erdei Óriás Öreg az negatív, a fia szintén, és a végén az ellenséget szokás így elátkozni, nem pedig a főhős átkozza el önmagát.

49. old. ‘Mos’ a két obi-ugor frátria – mos és por – közül a felső jegyű, azaz pozitívnak számító frátria. Szokták a ‘mese’ ‘mos’ szóval azonosítani. Valóban hangalakilag egybeesik. A ‘mos’ töve ‘monys’ frátria-terminusból származik a magyar etonimnak a töve.
– *Kézimunkát munkál*: a kézimunka nem a hímzésre, hanem a rénbőrvarrásra és általában a mindenféle, asszonyi kézzel végezhető munkára vonatkozik.
– Ez a mese fonematikus átírásban és német fordítással megtalálható Rédei Károly Nord ostjakische Texte c. Göttingenben 1968-ban kiadott művében, ami Maria Vagatova első nyomtatott jelentkezésének tekinthető. Ő volt a fő adatközlője Rédeinek Leningrádban.

54. old. A *...micsoda apátok bosszúját keresitek...* annak a kifejezése, hogy ‘talán az apaági sérelemért akartok bosszút állni’. Ugyanis, ha megölnek valakit az apai rokonságból, akkor kötelező bosszút állni.
– Nagyon érdekes, hogy ennek a mesének az orosz fordításában Maria Vagatova azt írja, hogy ez az Egy Nyúlbőrnyi Asszony – földalatti női erő – gagara, tehát búvármadár alakúvá vált, ami az alvilág és halál urának az állatalakja; miközben az osztják szöveg viszont azt írja, hogy tőkésréce alakúvá vált, ami viszont a kazimi istennőnek az alakja.
– Kicsit gyanús, hogy az ilyesmi női istenségek a Kaltes istennőnek az előző korszakbeli alakjai. Így a mesékben ez a felső jegyű férfi főhős a Világügyelő Férfinek valami nő transzformált alakja szokott lenni.

62. old. ...éldegélt Nagynéni és Unokaöcsike: ez az asszony és – tőle két generációval fiatalabb – rokona viszonya az összes ilyen mesében eléggé kétértelmű, mert az obi-ugor osztályozó rokonsági terminológia egy terminussal illeti az összes két generációval fiatalabb rokont. Tehát mindenki úgy fordítható, hogy unoka. Maria Vagatova is így fordítja oroszul. Ámde, amikor ez a gyerekhős beszél az asszonnyal, akkor nem úgy titulálja őt, mint ahogyan a nagyanyát titulálná az ember, hanem úgy, mint hogyha az apjának vagy esetleg az anyjának a nővére lenne. Ezért többen úgy fordítják, hogy unokaöccse-gyerek. Mint ahogy a mitológiában például a Kaltesnek a Világügyelő Férfi tulajdonképpen unokaöccse lenne. És ezek a mesék, hogyha mitologikusan visszafejtik őket, akkor általában a Kaltes és a Világügyelő Férfinek a „történetei” szoktak lenni.
– A *forgácsfamaradék nyilacska* azt jelenti, hogy fagyott fűzfa hasából a nők ilyen papírvatta vékonyságú forgácsokat gyalultak le, és ezt használták egészségügyi és tisztasági célokra. Ahogy a gyaluval gyalulták ezeket a finom szálakat, a fának a közepe megmaradt egy pálca formájában. Ilyen hosszában gyalulták róla a forgácsot, és ebből csinál íjat, nyilat a gyereknek.
– *háta letaposott, széle letaposott nagy út* – az orosz fordításban Maria azt írja, hogy olyan út, mint a nagy rénszarvas háta. Azonban az osztják szövegben szó sincs rénszarvasról.

SZÓTÁR

anasz: szánkaraván
csum: rendszerint kúp alakú nomád sátor
csuval: kemence, tűzhely, kaminszerű agyagépítmény
hansi: dísz, díszítés
hint: nyírkéreg puttony
jurta: itt: szállás, falu
ivlap-aszlap: apátlan-anyátlan (hanti szitokszó)
kavr: csontból készült harci fegyver, buzogány
kinzsal: harci kard
korjanyek: gyökérből font, zárt doboz
lerjingal: gyökérből font, kisebb doboz
lupasz: raktár, csűr, hombár
maksza: a folyami menyhal mája
malica: belül prémes suba
morda: halászszerszám, halászeszköz
narep: fából vagy csontból készült kalapács a szőrmére jegesedett hó leütögetésére használják, de önvédelmi fegyverként is szolgálhat
njanyije: meleg illatos kenyérke, kis cipó
njuki: téli csumtakaró szőrme
nyebljuj: augusztusi, őszi szarvasszőr (még rövid a szőr!)
nyirü: bocskor
százseny: régi orosz hosszmérték: 2,13 m
szjuhrü: keskeny, hosszú vadászkés
szor: zsombék és fa nélküli sík mocsár, mocsárvölgy
tujsz: kerek nyírkéreg kosár
tünzjan: bőrből fonott pányvakötél, lasszó
upija: nővérke (a lánytestvér becéző megszólítása)
vortüje: bácsikám (az anya fiútestvérének megszólítása)
Vosang Vört: Városi Fejedelem Öreg
votlup: fakéreg, faforgács
vursz: lóhoz hasonló mesebeli óriáslény, súlyos lószörny
Vut Imi: hanti istennő

UTÓSZÓ

Maria Kuzminyicsna Volgyina (írói nevén Vagatova) 1936. december 28-án született a Hanti-Manysi Nemzetiségi Körzet berjozovói kerületében, Juilszk faluban. A 12 gyerekes ősi réntenyésztő család első szülöttje hatéves koráig élt nomád sátrakban a tundrán, majd 1944-től a juilszki elemi, illetve a kazimi hétosztályos iskolában tanult. 1951 és 1955 között a Hanti-Manysi Nemzetiségi Tanítóképző Intézetben folytatta tanulmányait. 1956-tól 1968-ig Kazimban tanított.

Első férjének, Pavelnek halála után Vlagyimir Volgyin hanti költőhöz ment férjhez, s három gyermekével Hanti-Manszijszkba költözött, ahol második férje a nemzetiségi rádiónál dolgozott. Maria Kuzminyicsna ekkor a tanítóképzőben tanított, illetve a körzeti rádióban bemondóként dolgozott, közben 1971-ben elvégezte a leningrádi Herzen Pedagógiai Főiskolát.

Lelki, szellemi fejlődésére, majd későbbi költészetére hatott a tundrai természet, az ősi hanti szokásokat és hagyományokat őrző családi környezet. Különösen nagyanyja, Vagatova Fedoszja Alekszejevna és nagyapja, Nyikolaj Alekszandrovics, akik beavatták őt a természet titkaiba, a mesék, legendák varázslatos világába. Kazimi diákként kezdett verseket írni, amiket meg is mutatott Vlagyimir Volgyin költőnek, illetve Grigorij Dimitrovics Lazarev írónak. Ez 1968-ban történt. Azóta ír. Verseket és meséket, illetve gyűjti a legbecsesebb népköltészeti kincseket. Költő, énekmondó és énekes. Írásait helyi és országos lapokban, irodalmi almanachokban is publikálták. Két önálló kötete jelent meg: *Asz alani* (hanti nyelven) és *Aj Nyorum Hö* (= Kis Tundrai Ember, hanti és orosz nyelven). Tatjana lányával közösen állította össze a *Tak Molupszi* című emlékkötetet második férjének, a fiatalon meggyilkolt nagy tehetségű költőnek, Vlagyimir Volgyinnak (1938–1971) 60. születésnapjára.

Maria Vagatova sokoldalúságát, fáradhatatlanságát bizonyítja, hogy újságíróként is tiszteletnek örvend. 1970-től tudósítóként, 1972-től szerkesztőként, 1990-től pedig főszerkesztőként dolgozik a *Hanti jaszang* (korábbi nevén Lenin útján) című hanti nyelvű körzeti újságnál.

12 éve vezeti az általa alapított egyedülálló családi folklór és etnográfiai együttest, amely nép- és műköltészeti alkotásokat is bemutat.

Rendszeresen és aktívan vesz részt a szibériai őslakosokkal, nemzeti kisebbségekkel, illetve az uráli nyelvcsaládhoz tartozó népekkel kapcsolatos hazai és nemzetközi tudományos és művészeti rendezvényeken. Többször járt Magyarországon is.

Az uráli (finnugor) nyelvcsaládhoz tartozó nem önálló államiságú népek íróinak, költőinek alkotásait antológiákból (*Medveének, Megyek élő testvéremhez, Hét határon hallik húros daru hangja* stb.) és különféle periodikákból ismerhetik a magyar olvasók. Kivétel a manysi Juvan Sesztalov, akinek több önálló könyve (*Kék vándorutak, Amikor a nap ringatott, Julianus rám talált, Medveünnep közeledik, Torum tudata, a természet tudata*) is megjelent nálunk. A hanti Maria Vagatova a második, aki önálló kötettel lép Önök elé. Leljék örömüket e törékeny, földi istenasszony gyűjtötte-teremtette énekekben, mesékben.

Nagy Katalin

Budapest, 1998. május

Az uráli nyelvcsaládhoz tartozó nem önálló államiságú népek íróinak, költőinek alkotásait különféle antológiákból és periodikákból ismerhetik a magyar olvasók. Kivétel a manysi Juvan Sesztalov, akinek több önálló könyve is megjelent nálunk. A hanti Maria Vagatova a második, aki önálló kötettel lép Önök elé. Leljék örömüket e törékeny, földi istenasszony gyűjtötte-teremtette énekekben, mesékben.